

N Á R O D O P I S N Á

revue ³/95

revue
revue
revue
revue

NÁRODOPISNÁ REVUE 3/95, ročník V. - 1995

VYDÁVA Ústav lidové kultury, 696 62 Strážnice, ČR

REDAKČNÍ RADA: Hana Dvořáková, Dušan Holý, Josef Jančář, Richard Jeřábek, Eva Krekovičová,
Jan Krist, Martina Pavlicová, Karel Pavlišťík, Miroslav Válka

Šéfredaktor: PhDr. Jan Krist

Tajemnice redakce a sazba: Anna Matyášová

Výtvarná spolupráce: Dana Chatrná

Tisk: LELKA, Dolní Bojanovice

ISSN 0862-8351

N Á R O D O P I S N Á
revue 3/95

OBSAH

Šubertova výzva k Národopisné výstavě československé a česká společnost (<i>Stanislav Brouček</i>)	119
Morava a Národopisná výstava československá (<i>Miloš Melzer</i>)	123
Moravské lidové slavnosti na NVČ v Praze v korespondenci Lucie Bakešové a Leoše Janáčka (<i>Martina Pavlicová - Lucie Uhlíková</i>)	129
"Valašská svatba" na Národopisné výstavě československé v Praze 1895 (<i>Eva Urbachová</i>)	136
Valašsko v dokumentární fotografii z doby Národopisné výstavy československé (<i>Richard Jeřábek</i>)	139
Několik vzpomínek na národopisný ruch v Troubsku na Brněnsku (<i>Jaroslav Sojka</i>)	157
Olomoucká národopisná výstava ke stému výročí NVČ (<i>Miloš Melzer</i>)	162
Národopisná výstava 1995 v Národním muzeu (<i>Josef Jančář</i>)	163
Národopisná výstava československá a střední Čechy (<i>Irena Štěpánová</i>)	164
Výstava lidového (?) nábytku v paláci šlechtičen (<i>Richard Jeřábek</i>)	165
Valaši slavili v Praze úspěch! (<i>Lubomír Filip Piperek</i>)	167
Chrudimské oslavy jubilea NVČ (<i>Jan Krist</i>)	168
Oslavy jubilea NVČ v Ostrově nad Ohří (<i>Jan Krist</i>)	169
Děti ze Slovácka ve Strážnici (<i>Věra Haluzová</i>)	171
Tvrdonice 1995 (<i>Jan Krist</i>)	172
Brněnsko tančí a zpívá 1995 (<i>Jan M. Krist</i>)	174
II. světový kongres a generální shromáždění mezinárodní organizace lidového umění I. O. V. (<i>Radomil Rejšek</i>)	174
Guberniální sbírka písní a instrumentální hudby z Moravy a Slezska z roku 1819 (<i>Jan Trojan</i>)	175
Národopisné kresby Josefa V. Scheybala (<i>Lubomír Procházka</i>)	176
Výstavní zpěvník Jana Pelára (<i>Věra Thořová</i>)	177
Sůtaž v točení keramiky pre Modranov (<i>Milan Urbanovský</i>)	177
Kyjov "olympijský" (<i>Josef Holcman</i>)	178

se jen na výstavu. Uvažoval o národopisném muzeu a národopisné encyklopedii, navrhl organizační strukturu přípravných prací.³⁾ Během krátké doby přišlo zpět mnoho souhlasných dopisů, které (podobně jako vyjádření v tisku) svědčily o tom, že nápad zaujal. Nechyběly sice pochybovačné hlasy a ohražení,⁴⁾ jako například vyjádření Muzea království českého o tom, že tato instituce nepočítá s tím, že by budoucí národopisné muzeum začlenila do své správy, nebo o tom, že dvě velké výstavy za sebou jsou finančně příliš náročné. Takové ojedinělé projevy snadno přehlušila daleko častější vstřícnost, obsahující často další nápady. Jeden z nich byl zvláště přivítán. Bylo to doporučení dr. Tomáše Černého a prof. Adolfa Černého na vytvoření národopisného vědeckého spolku. Pražské policejní ředitelství schválilo stanovy Národopisné společnosti československé již v roce 1891, ale k faktickému vzniku došlo o dva roky později.⁵⁾

Mezi prvními spolupracovníky, kteří se přihlásili, byl folklorista Václav Tille. Jeho nabídka byla široká, neboť chtěl pracovat ve čtyřech oborech: pro psychologii, slovesné umění, vyšívání a bibliografii. Vedle přímo Šubertem oslovených osobností se nabízeli i ti, kteří se o jeho záměrech dozvídali z tisku. Platí to i obou prvních redaktorech českého lidu Čeňku Zíbrtovi a Luboru Niederlovi, jehož slova z dopisu Zíbrtovi velmi dobře ilustrují, co výzva k výstavě znamenala: "S překvapením jsem četl dnes v novinách vyzvání Šubertovo. Učiňme, prosím, ihned toto: Sedni a napiš mu psaní, do něhož přilož i náš program (program Českého lidu - S. B.) a nabídni mu služby mé a Tvoje, vůbec našeho žurnálu pro podporu jeho návrhu. Ovšem vymíň si, abychom oba, jako redaktoři měli o všem direktní známost a direktní vliv."⁶⁾

Niederle podobně jako Tille měl velký zájem o členství ve výborech výstavy. Považoval to za prestižní záležitost a navíc se obával, že budou on i jeho generační druhové předběhnout jinou skupinou (např. konkurenční skupinou kolem J. L. Píče ze Společnosti přátel starožitností českých). O těchto obavách svědčí instrukce, které Niederle udílel Zíbrtovi v následujících dopisech: "Příprav, kde co máš podob-

ného programům encyklopedii, výstav a stanovám společností etnografických - musíme do schůze přijít velmi připraveni. Prostuduj vše, jinak tam své místo platné neuhájíme".⁷⁾

Při procházení dobového tisku, bohaté korespondence v pozůstalosti F. A. Šuberta a ve fondech NVČ je patrná v tomto vzorku české společnosti snaha podniknout cosi radikálně nového a ozdravného. V podobné tónině jako v následující úvaze E. Lederera nesly se i další projevy. Lederer, který doporučoval, aby Národopisné muzeum bylo umístěno na pražském Vyšehradě, napsal: "Lidu našemu jest zapotřebí opět velkého hesla k nové odvážné práci na poli osvěty, neboť jest přesycen a znaven válečnými pokřiky politickými. Nepodařilo-li se politice sloučiti nás všechny k práci společné, hledejme pojítka takové na poli jiném".⁸⁾

Českým tiskem prošla Šubertova výzva a její komentáře propukaly ve vlastenecké nadšení. Je pochopitelné, že to byly především hlavní pražské deníky, ale přidaly se také noviny a časopisy na českém venkově. Regionální noviny zaujala především myšlenka místních a oblastních výstav a zvláště pozitivně reagovaly tzv. hraničářské listy, věnované českým zájmům v pohraničních oblastech. Například Česká stráž označila Šuberta za "mluvčího duše národní". Zároveň s otiskováním úvah o smyslu a poslání výstavy a národopisné práce vůbec se objevovaly výzvy ke sběru materiálů. Hlavním motivem procházejícím tiskovými zprávami bylo na různých úrovních prováděné srovnávání tradičního způsobu života, jehož hlavní složkou bylo viditelné a po staletí přetrvávající češství, a současný společenský život ovládaný politickou praxí, jež společnost spíše rozkládá, než sjednocuje.

Šubert, který byl svým původním povoláním novinář a publicista, si byl dobře vědom, co znamená propagace. Na jedné straně mu jistě lichořil obrovský zájem, avšak jako první z funkcionářů výstavního výboru postřehl, že je třeba celou propagaci koordinovat. Pro druhou polovinu roku 1891 si stanovil dva hlavní úkoly. Prvním bylo vytvoření žurnalistického

odboru, který by se stal informačním servisem pro redaktory novin a časopisů. Druhý úkol byl mnohem složitější. Představoval správnou nominaci reprezentantů české kulturní a politické garnitury, kteří by byli ochotni nejprve svými podpisy na memorandech pro vládní činitele dodat zamýšlené výstavě patřičnou váhu a pak svou konkrétní aktivní činností přispět k dialogu o současné existenci českého národa v Rakousku (Předlitavsku).

Žurnalistický odbor NVČ byl pak zcela v režii F.A. Šuberta. Zval si do ředitelny Národního divadla známé redaktory. Byl mezi nimi kupříkladu i Jaroslav Kvapil, Šubertův rival, který se stal po odchodu Šuberta z ND šéfem její činohry.⁹⁾ Na první takové "instrukzáži nebo tiskové konferenci" Šubert překvapil prosbou, aby se novináři v textech o národopisné výstavě nezmiňovali o účasti Slovenska a ještě méně o připravovaném národopisném muzeu. Obava z proklamované spolupráce s martinskými národovci je jistě pochopitelná, neboť vzhledem k českým zájmům a oddělenému státnímu prostoru (Rakousko-Uhersku) byla slovenská otázka zahraničním problémem. Méně jasný se zdá být požadavek mlčení o národopisném muzeu. Bližší vysvětlení nalezneme při rozbírání druhého Šubertova úkolu pro rok 1891.

Šubert věděl, že kromě popularizace v tisku, je třeba nejprve získat přední české osobnosti, které by pak obhájily výstavu před místodržitelem, na zemském sněmu a před dalšími autoritami. Za klíčové považoval, aby mezi českými osobnostmi byl i F. L. Rieger. Rieger, hlava staročeské strany, se velmi špatně vyrovnával s politickým krachem této strany a stáhl se z veřejného života. Šubert byl jiného názoru. Doporučoval Riegrovi naopak nevyklízet pozice a kulturní aktivitou kompenzovat ztracenou politickou úlohu. Takovýto přímý vliv na Riegra si Šubert mohl dovolit, neboť svou dosavadní kariéru spojil s rodinou staročeského vůdce, který ho de facto dosadil za prvního ředitele ND v roce 1883. V době Riegrova odchodu do ústraní, to byl právě Šubert, který celou rodinu informoval o pražském dění do Malče, venkovského sídla Riegrovy rodiny.

Zkušenosti Šuberta se současnou pozorností, kterou věnoval místodržitel, zemský maršálek a policejní ředitel například repertoáru ND (tehdy byly zakázány zvláště hry ruských autorů nebo pojednávající o Rusku), nabádaly k obezřetnosti při jednání s představiteli režimu. Přesto byl Šubert odhodlán přimět Riegra, aby se podílel na přípravách výstavy. Při přesvědčování Rieger argumentoval obavami, že by se novou výstavou mohly do česko-německého sporu zapojit i ty sociální skupiny společnosti, které byly dosud v "klidu". Konkrétní Riegrovo varování doporučovalo vynechat všechny informace o Slovensku a hlavně neupozorňovat na to, že výstava bude mít další pokračování, to znamená v Národopisném muzeu českoslovanském, které by vláda považovala za jakýsi památník češství. Od Riegra tedy pocházela doporučení k opatrnosti, kterou tisku tlumočil Šubert.¹⁰⁾

Nakonec byl Šubert ve svém nátlaku úspěšný, neboť se Rieger podepsal pod provoláním "Čechoslované" z 9. září 1891, které vyzývalo ke sjednocení národa "skutkem". Provolání, které sepsala Eliška Krásnohorská, prošlo celým českým tiskem a hovořilo o tom, že národopisná výstava a další podniky jsou dílem, *"jehož východištěm a cílem jest národ"*. Krásnohorská oznamovala, že účelem sběru i národopisného výzkumu bude poznání *"původního jádra lidu toho statného a dobrého, jenž zachoval jazyk náš a zrodil křísitele naše, jenž na rozhraní národností českost svou brání a za ni trpí"* a věřila, že národopisné hnutí *"roznítí lásku svých ke svým a k svému, přirozenou lásku Čecha k Čechu a k českosti, v níž sloučí mocného s nejskromnějším, prostého s nejučenějším, bohatého i chudého v nerozdílném vnuknutí"*.¹¹⁾

Smyslem patetických výzev ke společné kulturní práci a k poznání "sebe sama" nemělo být jen vlastnictví za každou cenu. Podstatou všeho národopisného snažení bylo Šubertovo přesvědčení, s nímž se ztotožnili další, že získané údaje z antropologie, demografie, filologie, folkloristiky, etnografie aj. přispějí podstatnou měrou k formování národního programu. Tento program byl chápán jednak defenzivně, jako

obrana proti německému živlu v Čechách a proti vídeňské vládě, a jednak jako vnitročeská domluva o pozitivní spolupráci všech politických orientací a všech sociálních skupin.

V měsíci červnu 1891 začalo čtyřleté období hledání takového ideálního programu. Kdo skutečně věřil v reálnou možnost podobného ideálu, který si přála Krásnohorská, a kdo pochyboval, není tak podstatné. Skutečností zůstává, že výzva k Národopisné výstavě československé a následující čtyři roky příprav se staly jedním z výrazných produktů společenského dění devadesátých let 19. století.

Poznámky

1. Srv. výběr z literatury o NVČ.:

Adámek, K.: *Upomínka na Národopisnou výstavu československou roku 1895*. Praha 1896; **Bauer, F.:** *Katalog*. Hospodářská, průmyslová a národopisná výstava pro východní Čechy v Hradci Králové pořádaná ve dnech 12. až 26. srpna 1894. Hradec Králové 1894; **Brouček, S.:** *České národopisné hnutí na konci 19. století*. Praha 1979; **Cvrček, J.:** *Národopisné výstavy a slavnosti na Moravě r. 1892*. In: ČL 2, 1893, s. 445, 542, 640, 732; **Čermák, K.:** *Průvodce národopisnou a archeologickou výstavou v Čáslavi od 8. do 15. září 1894*. Čáslav 1894; **Domečka, L.:** *Průvodce národopisnou výstavou severovýchodních Čech r. 1894*. Hradec Králové 1894; **Frolec, V.:** *Národopisná výstava československá a Morava*. In: Národopisné aktuality 7, 1970, č. 3-4, s. 185-204; **Hrnčíř, F.:** *Okresní národopisná výstava v Nymburce r. 1894*. Nymburk 1894; **Jakubec J.:** *Národopisná výstava československá*. In: Naše doba 2, 1895, s. 813-821, 914-922, 999-1017, 1110-1115; **Kamarýt, A.:** *Učitelé a školství na NVČ r. 1895*. Praha 1896; Katalog NVČ. Hlavní průvodce. Praha 1895; **Klvaňa, J.:** Morava na národopisné výstavě v Praze r. 1895.

In: Časopis matice moravské 20, 1896, s. 34-42; s. 143-146, 246-252, 323-335; **Kovář, E.:** *Národopisná výstava*. Roudnice 1892; **Maysl, A.:** *Okres slánský na NVČ v Praze*. Praha 1895; **Mjartan, J.:** *Jubileum československé spolupráce v národopise*. In: Slovenský národopis 3, 1955, s. 450-475; Národopisná výstava československá v Praze roku 1895. Praha (bez data); **Niederle, L. F. A. Šubert. Vzpomínka na jeho činnost národopisnou. In: Národopisný věstník československý 11, 1916, s. 97-101; **Podolák, J.:** *Národopisná výstava československá a Slovensko*. In: Slovenský národopis 18, 1970, s. 585-594; **Skalníková, O.:** *Národopisná výstava československá a dělnictvo*. In: ČL 49, 1955, s. 106-112; **Šubert, F. A.:** *Příspěvky k dějinám českého národopisu československého*. Praha 1895; **Zíbrt, Č.:** *Národopisná výstava československá*. In: ČL 5, 1896, s. 1, 97, 193, 289, 395, 497.**

2. **Šubert, F. A.:** *Návrh programu NVČ z 7. července 1891*. Pozůstalost F. A. Šuberta, 1-M/83. LA PNP (Literární archiv Památníku národního písemnictví).
3. **Šubert, F. A.:** *Národopisná výstava československá*. In: Osvěta 15, 1895, s. 995. Později K.V. Adámek, autor známého díla Lid na Hlinecku, zpochybňoval originalitu Šubertových nápadů. Srv.: **Adámek, K.V.** *Karel Adámek původcem, hlavním spolutvůrcem a čestným předsedou Národopisné výstavy československé*. Chrudim 1934.
4. Ze známých osobností přizvaných ke spolupráci to byla např. Renata Tyršová, která si dokonce v dopise Šubertovi z 29. 10. 1891 (Fond NVČ, ÚA ČSAV) vymínila, aby se její jméno nevyskytlo na žádném prohlášení o národopisné výstavě.
5. Viz **Brouček, S.:** c.d., s. 21 ad.
6. Dopis L. Niederle Č. Zíbrtovi (bez data). Pozůst. Č. Zíbrta. LA PNP.
7. Dopis L. Niederle Č. Zíbrtovi z 26. 7. 1891. Tamtéž.
8. Návrh dr. E. Lederera, Vyšehrad pro Museum československé. NVČ 6, ÚA ČSAV.
9. **Kvapil, J.:** *O čem vím*. Praha 1932.
10. O názorech F. L. Riegra na národopisné aktivity v roce 1891 informuje korespondence mezi jeho dcerou Marií Červinkovou-Riegrovou a F. A. Šubertem (LA PNP).
11. *Provolání - Čechoslované - z 9. 9. 1891*. In: **Kovář, E.:** *Zpráva o dosavadní činnosti výboru NVČ v Praze*. Praha 1892.

Významné výročí vybízí k zhodnocení slavného období národopisného hnutí, které vyvrcholilo před sto lety uspořádáním pražské výstavy. Mnoho let uplynulo od doby, kdy českým vlastencům posloužily doklady lidové kultury jako významný argument v obhajobě vyspělosti českého národa v procesu jeho emancipace a hledání odpovídajícího postavení mezi národy Evropy. V minulém období se k výstavě vraceli z různých úhlů pohledu v pravidelných intervalech výročí autoři vzpomínkových článků. Letošní výročí motivuje rozsah připomínaných událostí, které na moravském venkově předcházely pražské výstavě. S odstupem let můžeme bez dobového patosu ocenit účast Moravy na Národopisné výstavě československé (NVČ).

Zásluhou Vlasteneckého spolku musejního v Olomouci (VSMO), který byl založen v roce 1883, zaujímal národopisného hnutí na Moravě v osmdesátých letech 19. století výjimečné postavení. Protagonisté budování prvního českého muzea na Moravě zaměřili pozornost na dvě vědní disciplíny. Kolem dr. Jindřicha Wankela se soustředili zájemci o archeologii, P. Ignát Wurm, Jan Havelka, jeho žena Vlasta a další věnovali pozornost lidové kultuře. Zabývali se především dokumentací a teoretickými výklady geneze ornamentů z lidových výšivek, kraslic i z výzdoby kancionálů. Výsledky badatelské práce uvěřejňovali v Časopise Vlasteneckého spolku musejního v Olomouci (ČVSMO), který začal vycházet v roce 1884. Členové VSMO, jež se zajímali o lidovou kulturu, vešli do historie jako olomoucká národopisná družina.

Záhy se dostavily výsledky aktivizační činnosti a 8. ledna 1885 byla v Olomouci otevřena výstava ze sbírek muzea i sběratelů. V následujících letech oblesal muzejní spolek celou řadu výstav. Výšivky z Hané, Valašska a Slovácka byly v roce 1886 zapůjčeny na výstavu do Vídně. V téže roce se spolek účastnil výstav v Táboře a Kutné Hoře. V roce 1887 byly sbírky VSMO vystaveny v Litomyšli, Turnově, Plzni, Kolíně a Martině.

Muzejní spolek popularizoval své plány a práci tzv. kočovnými schůzemi. Byly to výjezdní spolkové schůze s populárně-vědním, vzdělávacím a kulturním programem. V letech 1885 až 1890 převažovala národopisná tematika. Zasedání členů spolku, které se konalo v roce 1887 v Němčicích na Hané, se změnilo v národopisnou slavnost. Předvádělo se honění krále, hanácká svatba a dožínky, byla uspořádána národopisná výstava s praktickými ukázkami lidového vyšívání i výzdoby kraslic.

Výzva Františka Šubrtů v roce 1891 k uspořádání velkolepého výstavního podniku nalezla na Moravě patřičný ohlas. Projednávání základní organizace výstavních příprav záhy odhalilo moravskou specifičnost. Idea NVČ se nesetkala v úrovni zemských orgánů s takovou podporou jako tomu bylo v Čechách. Malou odezvu měl původní pražský návrh, který doporučoval zřízení ústředního odboru v Brně a krajinského v Olomouci. Olomoučtí pravidelně žádali pražské centrum o informace, o práci brněnského odboru však nebyly žádné zprávy. Proto Josef Klvaňa navrhl organizační schéma, jehož základ tvořily oblasti. Začaly se utvářet hanácké, valašské, slovácké, horácké národopisné odbory. Do roku 1894 vzniklo na Moravě osmapadesát místních odborů. Jejich působení bylo rozdílné. O některých máme pouze zprávu, že se ustanovily a snad i krátce pracovaly (Loštice 1892, Telč 1893, Jemnice 1893, Náměšť nad Oslavou 1894, Sloup 1894), většina však odvedla na přípravě NVČ obrovský kus práce. Založením místního odboru se začala rozvíjet osvětová a sběratelská práce, jejím vyvrcholením byla zpravidla instalace výstavy. Stalo se tak v dvaceti sedmi případech. Z dochovaných informací je však zřejmé, že i při absenci odboru docházelo k realizaci výstavy. Organizačních prací se ujali jednotlivci a různé spolky (Tovačov 1892, Lipník nad Bečvou 1892, Hodonín 1893, Rožnov pod Radhoštěm 1892, Vilémov 1893, Senice na hané 1893, Senička 1893, Cholina 1893, Hnojnice 1893, Moravské Budějovice 1893, Kvasice

1894, Uherský Brod 1894). Aktivita podnítila také vznik muzeí (Ivančice 1893, Tišnov 1893) nebo inspirovala založení muzea v pozdějších letech a předměty soustředěné pro místní výstavu tvořily základ sbírkového fondu (Boskovice, Dačice, Frenštát pod Radhoštěm, Hodonín, Litovel, Moravské Budějovice, Nové Město na Moravě, Přerov, Šlapanice, Třebíč, Uherský Brod, Vsetín, Vyškov).

Již v prosinci 1891 byly v olomouckém Našinci uveřejněny výzvy "Milé sestry československé!" a "Hanáci! Co vystavíme na národopisné výstavě v Praze roku 1893", které podepsali představitelé VSMO. Pro členy spolku měl zásadní význam důraz kladený na reprezentativní zastoupení Hané a Moravy. Neupřednostňovali realizaci okázalé akce v Olomouci a pracovali s nejvyšší intenzitou v terénu. Lze říci, že obětovali ještě větší proslulost VSMO na konto organizování celomoravských příprav na NVČ. Programový přístup dokumentuje rozsáhlý dotazník, který vznikl na podporu projektu národopisné výstavy, "aby tam zřejmým učiněn byl všecken život bývalý a nynější lidu československého na vlastní jeho poučení a sebezpoznání, a aby i jiní národové na vlastní oči mohli se přesvědčit o schopnostech a vlastnostech národa našeho". Tazatel pro sběratele národopisného materiálu, který obsahoval 700 otázek z hmotné, duchovní i sociální kultury, byl vydán v Olomouci v únoru 1892.

První přípravná národopisná výstava na Moravě se konala v roce 1892 v hanáckém Kojetíně (3.7.-5.7.). Její součástí byla národní slavnost na téma Život, zvyky a obyčje na Hané před padesáti lety. Na program byla účast bandéria z Klenovic, hanácká svatba z Křenovic, dožatá z Hrušky a honění krále z Uhřic. Srpen roku 1892 byl ve znamení národopisných výstav v Tovačově (14.8.-17.8.) a ve Vyškově (20.8.-27.8.). V Boskovících (7.8.-4.9.) měla výstava vedle národopisných předmětů i umělecké a průmyslové exponáty. Valašská výstava ve Vsetíně (14.8.-28.8.) shromáždila výsledky sběratelské a výzkumné práce místních odborníků i nadšenců. Výstavu zahájila národopisná slavnost se svatbou a dožatou, velký návštěvnický zájem vyvolala instalace krojů a interiéry valašské jizby

a šenku. Na závěr se konal národopisný sjezd za účasti delegace pražského výstavního výboru. Závěr jednání doporučoval zřizování mimopražských muzeí podle národopisných oblastí. V srpnu byly ještě výstavy v Dětkovicích, Brodku u Přerova, Chropyni, Skačticích, Ořechově (28.8.) a Kloboukách (14.8.). Přesnější termíny nebyly zjištěny.

V září proběhla výstava v Lipníku nad Bečvou (11.9.-12.9.), kde bylo zastoupeno Záhoří. Téměř měsíc byla otevřena Umělecká, národopisná a průmyslová výstava v Hodoníně (11.9.-8.10.). V jejím průběhu jednali zástupci národopisných odborů o dalším postupu příprav NVČ. Byla oceněna práce moravských aktivistů a Lubor Niederle vyslovil přání, aby se moravské nadšení přeneslo do Čech. Výstavní ruch roku 1892 ukončila zářijová expozice v Rožnově pod Radhoštěm a v Bílsku (11.12.-13.12.).

Rok 1893 byl na Moravě rokem místních a krajských výstav. Již v lednu byly uspořádány ve Vilémově (6.1.-8.1.), Senici na Hané (9.1.-11.1.) a Seničce (22.1.-29.1.). Také v následujícím měsíci vyvrcholily výstavami v Cholině (6.2.-8.2.) a v Příkazích (12.2.-15.2.) místní osvětové a sběratelské práce. Téměř ve stejných termínech byly výstavy v Hnojnicích (20.5.-24.5.) a v Nákle (22.5.-24.5.). Náklskou výstavu provázelo předvádění svatby, přástek a lidových tanců. Výstava ve Valašském Meziříčí (21.5.-22.5.) se konala u příležitosti sjezdu moravských učitelů. Svátkem pro celou Hanou se stala výstava v Prostějově (25.6.-10.7.). Její dominantu tvořily výšivky, krojové i obřadní textilie. Součástí výstavy byly oddíly s uměleckými a průmyslovými předměty. Na národopisné slavnosti se předváděla hanácká svatba, dožatá a honění krále. Následovaly výstavy v Dřevohosticích (23.7.-25.7.), kde byly doklady ze Záhoří a předvádělo se ostatkové právo se stínáním berana, v Holešově (1.8.-13.8.) byly ukázky z oblasti mezi Hanou a Valašskem a ve Žďáru nad Sázavou (6.8.-21.8.) zaujal návštěvníky nábytek, nářadí, kroje a výšivky. V Tišnově (6.8.-20.8.) uspořádali okresní expozici s doklady lidové kultury Horácka.

Krajinská národopisná, průmyslová, hospodářská a umělecká výstava v Přerově (12.8.-8.9.) byla koncipována značně velkoryse. Ve dvou budovách a na prostranném výstavišti se soustředily exponáty, které pocházely ze tří národopisných oblastí Moravy - Hané, Valašska, Slovácka - a především na krojových textiliích byly dokumentovány regionální rozdíly. Litovelská výstava pořádaná od 13. do 21. srpna se stala vyvrcholením příprav litovelského okresu na NVČ. Dobové zprávy upozorňují na model hanáckého gruntu se žudrem a na fotografie vesnických staveb z okolí Litovle. V dokumentaci lidové architektury získala litovelská výstava moravskou prioritu. V srpnu uspořádali výstavy ještě v Hranicích (13.8.-21.8.), ve Slavkově (20.8.-27.8.) a ve Velkém Meziříčí (25.8.-10.9.), kde poutaly pozornost především bílé výšivky. Také Národopisnou, školskou a uměleckou výstavu ve Frenštátě pod Radhoštěm (13.8.-21.8.) provázely slavnosti s předváděním lidových tanců a družbové z Trojantovic zvali na svatbu, kterou potom inscenovali se všemi místními zvyky, po dobu výstavy vyhrávala lidová hudba z Kunčic. Menší výstava byla uspořádána v Moravských Budějovicích (1.9.-10.9.), v Louce (2.9.-5.9.) se veřejnost seznámila s výsledky práce národopisného odboru v české enklávě Kravařska. Její součástí bylo předvádění svatby z Hodslavic a dožínky z Bernartic.

Koordinování příprav vyžadovalo časté styky místních organizátorů s pražským centrem. V září byl do Prahy svolán sjezd zástupců všech odborů pracujících pro NVČ. Jednání bylo zaměřeno na problematiku akviziční činnosti, vystavování získaných předmětů na místních výstavách a jejich uchování nejen pro NVČ, ale i pro budoucnost. Přístup pražských organizátorů k práci na Moravě byl často diferencovaný, což dokládá i vystoupení zástupců na přerovské výstavě. Při zahájení Lubor Niederle obdivoval vystavený materiál a cenil práci vynaloženou na jeho získání. V průběhu výstavy se konal národopisný sjezd. Při této příležitosti Emanuel Kovář vystoupil s projevem, ve kterém s despektem hovořil o velkém shromažďování předmětů. Vyvolal velkou nevoli u moravských činov-

níků, kteří jej obvinili ze zpolitizování problému na pozadí kontroverzních vztahů mezi staročechy a mladočechy.

V letním období roku 1894 se opět otevřely výstavní místnosti. V Ivančicích (15.6.-30.6.) u příležitosti výstavy vzniklo muzeum, v Troubsku (29.6.-1.7.) kvalita exponátů vyvolala oprávněný zájem členů hlavního výboru. Ve Velké nad Veličkou zorganizoval národopisný odbor ve dnech 21. až 23. června předvádění práce i zvyků ze života lidu. První den bylo na programu stavění máje, zpívání dívek u soch svatých, zpívání chlapců pod okny a po ulicích. V dalších dnech si návštěvníci prohlíželi chalupy a hospodářství, kde se muži i ženy zabývali ukázkami zimních prací, pálili slivovici a podomácku zhotovovali různé výrobky. Potom následoval průvod masopustních obchůzkářů, tanec do skoku okolo máje, sedlácké, svatba atd. V Napajedlích (12.8.-15.8.) připravili výstavu z popudu Matice školské u příležitosti oslav Svatoplukovy památky. V Kvasicích a Šlapanicích byly výstavy od 12. do 19. srpna, na výstavě v Uherském Brodě (18.8.-23.8.) měly největší zastoupení kroje a výšivky z okolních vesnic. Mezi doprovodné akce patřilo honění krále a tance hrozenčanů. Po výstavách v Hulíně (26.8.-27.8.) a Dačicích (1.9.-8.9.) následovala rozsáhlá akce v Kroměříži (2.9.-9.9.). Součástí výstavy bylo předvádění různých zvyků, tanců a hanácké svatby. Další aktivitu kravařského národopisného odboru z Nového Jičína dokládá výstava v Libhošti (22.9.-24.9.). Poslední výstava roku se uskutečnila v Třebíči. Pouze dva měsíce před zahájením pražské výstavy v roce 1895 otevřeli výstavu ještě v Telči (24.3.-26.3.). U příležitosti některých výstav byly vydány publikace. Plnily funkci katalogů nebo měly formu sborníků s odbornými příspěvky.

V průběhu roku 1894 docházelo v moravských regionech k závěrečným rozhodnutím o rozsahu účasti na NVČ. V březnu se dohodli delegáti valašských odborů na pracovním jednání ve Valašském Meziříčí na vybudování chalupy, salaše, pily, křiváčkárny, sušírny a hospody na pražském výstavišti. Na Hané se Selská jednota zavázala vybudovat na výstavišti hanácký grunt.

V prvních měsících roku 1895 rozvířilo hladinu veřejného mínění české Moravy rozhodnutí zemského sněmu neodělit výstavnímu subvenčnímu fondu dotaci ve výši 5000 zl. Realizace a úspěch NVČ se staly prestižní záležitostí, která vyžadovala i osobní materiální oběti. Na budování pražské výstavy se různě podíleli zástupci z Moravy. Někdy se jednalo o čestné funkce, jako tomu bylo v případě Františka Bartoše a jeho členství v prezidiu hlavního a výkonného výboru. Jindy to byla intenzivní práce i ve více funkcích. Vlasta Havelková byla náhradnicí ve výkonném výboru, pracovala v instalačním výboru, odboru zvykoslovném a v odboru pro starožitnosti. Vlasta Havelková, Magdalena Wanklová, Karel Bubela, Josef Válka a další měli být zárukou, že úsilí věnované přípravě výstavy na Moravě bude v Praze důstojně zúročeno.

O zahájení výstavy v průmyslovém paláci 15. května 1895 referovala většina moravských novin. Hlavními řečníky byli předseda výkonného výboru NVČ hrabě Vladimír Lažanský a protektor výstavy Čeněk Gregor, pražský starosta. V kulturním programu vystoupil pěvecký sbor Hlahol. Vedle popisu dojmů ze slavnostního otevření objevují se ve zprávách upozornění na části výstavy, které nebyly pro veřejnost úplně připraveny. Patřil k nim i hanácký grunt.

Podle stanovené koncepce měla výstava poskytnout obraz "života a stavu českého lidu na sklonku 19. věku, jeho života a práce i osvětově-dějinného rozvoje". Etnografická látka z Moravy se vyskytovala se zvýšenou mírou ve dvou základních skupinách. Lid vesnický zahrnoval oddělení staveb a interiérů ze Slovácka, Hané, Valašska, Horácka i Kopanic, ve druhém oddělení byly mužské a ženské kroje z lokalit hlavních národopisných oblastí. Následovalo oddělení zvyků, kde jednu z dominant tvořila jízda králů ze Slovácka. Také v dalších částech, které byly instalovány na témata Co lid čte, píše a vypravuje, Lidová píseň, hudba a tanec, Zaměstnání lidu se významným způsobem prezentovaly doklady z Moravy. Druhá skupina s rozhodujícím podílem etnografického materiálu se nazývala Výstavy krojové a kmenové (město i venkov). Z Moravy mělo své zastoupení

Slovácko, Valašsko, Haná a Vyškov, Brněnsko, Horácko. Předměty lidové kultury byly umístěny i do dalších částí výstavy, například skupina Kulturně historická měla v oddělení Cenné památky, práce výtvarné bohatou kolekci výšivek, krajek i krojových součástí. Z Hané to byly především úvodnice, koutnice, oplečí, límečky k rukávcům, ze Slovácka vystavovali šatky, čepce, fěrtochy, úvodnice, koutnice apod.

Brzy se začaly na výstavu organizovat speciální vlakové soupravy. V červnu měl vyjet výstavní vlak se zájemci z Litovelska, z Přerovska uspořádala Sokolská obec výpravu na sokolský slet spojenou s návštěvou NVČ a na konec měsíce se připravoval zájezd z napajedelského okresu. Valašský vlak vyjel 15. srpna z Valašského Meziříčí. Vyvrcholením moravské účasti na NVČ byly moravské slavnosti, které se pořádaly ve dnech od 15. do 18. srpna. Podle dobových zpráv se z Moravy zúčastnilo téměř 5000 hostů a polovina přijela v krojích. Pro nepřízeň počasí se nekonal průvod pražskými ulicemi. V redukované podobě se uskutečnil 16. srpna v odpoledních hodinách na výstavišti. Představili se v něm účastníci honění krále z Vlčnova a Kněždubu, sekáči a žnečky z Velké nad Veličkou, královničky z Ořechoviček, Troubska a Šlapanic, hrála valašská hudba a na vozech projížděli aktéři hanáckého práva z Kroměřížska, přástek z Litovelska a svatby z Kroměřížska. Potom se na jevišti výstavního amfiteátru předváděly valašské tance a písně z Kozlovic, svatby ze Vsetínska, Velké nad Veličkou, Hané, hody z Troubska. Následujícího dne se počasí zlepšilo a průvod Prahou se uskutečnil. Při večerní návštěvě Národního divadla byly na programu projevy, hudba, živé obrazy a opera Prodaná nevěsta. Poslední den moravských slavností se na výstavišti pořádal hanácký den s předváděním práva na Kroměřížsku, práce na panském, dožaté a hanáckých tanců. Ve valašské výstavní vesnici byl valašský večer. Brány výstaviště se uzavřely 22. října 1895. Celá akce s návštěvností 1 945 186 osob umožnila vznik národopisného muzea, které měla spravovat Národopisná společnost.

Již první ohlasy na zastoupení Moravy na NVČ konstatovaly, že i přes některé nedostatky způsobené

finančními problémy a někdy nedokonalou koordinací mezi národopisnými odbory, byla země představena jako oblast zasluhující mimořádnou pozornost, a to nejen pro existenci mnoha příkladů živé lidové kultury. Další moravské specifikum pramenilo z pracovní účasti značného počtu zastánců romantického pojetí lidové kultury, kteří sepisovali dnes již antikvované studie. Jejich teorie však nezmenšují obrovský význam sběratelských akcí k záchraně lidové hmotné kultury. S důrazem na region se posilovala sounáležitost v době národnostních střetů, jež ve své většině měly hospodářské a politické důvody i důsledky. Období příprav NVČ se stalo mezníkem v programové dokumentaci kulturního dědictví, které vystoupilo jako nezbytná součást vytváření vědomí dalších generací národa.

Poznámky

1. Ústřední archiv ČSAV, fond NVČ 1895, korespondence s krajanskými odbory, 1893-1895, kart. 13-15.
2. Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci, 1 (1883) - 13 (1895).
3. Litovelské noviny, 1 (1891) - 5 (1895).
4. Našinec, 27 (1891) - 31 (1895).
5. Věstník NVČ v Praze, 1 (1893) - 2 (1894).
6. **Brouček, S.:** *České národopisné hnutí na konci 19. století*. ÚEF ČSAV, národopisná knižnice 65. Praha 1979.
7. **Klvaňa, J.:** *Morava a národopisná výstava v Praze r. 1895*. In: Časopis a Matice moravské, 20, 1896, s.34-42, 143-146, 246-252 323-335.
8. **Melzer, M.:** *100 let národopisné práce v olomouckém muzeu*. In: Muzejní a vlastivědná práce, 21, 1983, s. 14-27.
9. **Melzer, M.:** *Moravské národopisné výstavy na konci 19. století*. In: Národopisná revue, 2/91, s. 73-78.
10. *Národopisná výstava československá v Praze 1895. Hlavní katalog a průvodce*. Praha 1895.
11. **Štika, J.:** *Valašsko a Národopisná výstava československá*. In: 100 let muzea ve Valašském Meziříčí. OVM Vsetín 1984, s. 40-55.

Krojová skupina z Kostelce na Hané (ze zvykoslovných slavností v Prostějově v roce 1893)

Krojová skupina z Nákla na Národopisné výstavě československé v Praze 1895

MORAVSKÉ LIDOVÉ SLAVNOSTI NA NVČ V PRAZE V KORESPONDENCI LUCIE BAKEŠOVÉ A LEOŠE JANÁČKA

Martina Pavlicová - Lucie Uhlíková

Národopisnou výstavou československou, jejím významem a okolnostmi, které její přípravu provázely, se badatelé zabývali mnohokrát. Každá doba však přináší různé chápání stejných skutečností, a tak snad není ku škodě vracet se k původním pramenům, které již někdy byly zhodnoceny. Jedním z nejpозoruhodnějších zůstává vždy korespondence, která nám přináší nejen konkrétní fakta, ale zejména myšlenky, názory a postoje jejích autorů. Dokumentuje to i náš příspěvek, jenž vychází z dopisů dvou významných organizátorů NVČ z Moravy - Lucie Bakešové (1853-1935) a Leoše Janáčka (1854-1928). Oba se zásadní měrou podíleli na přípravě Moravských lidových slavností na NVČ v Praze ve dnech 15. - 18. srpna 1895 a jejich odborný a umělecký odkaz v poznání lidové písně a tance je právem považován za jeden z nejdůležitějších na Moravě. Vzájemný pracovní vztah těchto dvou osobností v době příprav NVČ nebyl bez komplikací. Přesto svůj náročný úkol dovedli do konce.

První problémovou otázkou byla již samotná koncepce živých vystoupení na pražském Výstavišti. Janáček, který byl jednatelem Národopisného odboru pro hudbu na Moravě a který měl pravděpodobně na starosti finanční rozpočet¹⁾ moravské výpravy, zastával střídavější stanovisko než jeho spolupracovníci. Nesouhlas Lucie Bakešové jasně vyplývá z jejího dopisu Janáčkovi z 20. prosince 1894:

"Ctěný pane řediteli!

Poslední naše setkání neutěšené, teprv se mi doma hodně rozleželo v hlavě a mrzí mne velice, tím více ana jsem otevřeně a poctivě jednala a Vy ale s p. Dr. Koudelou umluven, mne zahanbiti chtěl. Vždyť jsem Vám hned o všem psala a nenapadlo mne proti Vaší vůli jednati - chtěla jsem jen Vám naše mínění říci a umluvíti se, co by se mělo mimo moravského dne v Praze, se zvyků a običejů lidových předvésti.

Nenapadlo mi lid z Troubska k něčemu jinému vybidnouti, než co bylo určeno, ale myslela jsem, že s tím budete souhlasiti, aby lid ze Šlapánic, z Ořechova, snad z Kozárova králky neb ze Sloupu, pak Slováci z Vičnova, zase lid ze Vsetína, zase z Loštice a Prostějova a.t.d. něco provedl svérázného a pěkného před nebo po moravském dnu. Vy arcit' Jste jiného náhledu a možná, že jest Váš náhled, pane řediteli, dobrý - ale jiný náhled může být také vystavě a národu našemu prospěšný. Zdá se nám všem, jedem den pro celý národ málo; vždyť zvyky a običaje charakterisují vlastně povahu a ušlechtilost lidu. A nebudou pouze Pražané se dívat na Moravany! Take cizina hledí již nyní s napjetím této naší vystavě vsťřic. A sejdou se cizinci právě v moravském dnu do Prahy. To jest rozhodně málo pro vystavu a mnoho pro ty tři dny. Bude to chaos, pro všechny unavující a nevím, zda-li to možno provézt. Ostatně činite, co chcete a nebudu ničeho podnikati bez Vás, jen svůj náhled vyslovuji vůči Vám, pane řediteli, a take v tom smyslu jsem psala do Prahy. Ať jedná výbor, jak za nejlepší uzná. Výstavu nedělá jednotlivec, dělá ju celý národ a celý národ má právo rozhodovat. Myslím, že Vám tak i mne a každému vlastenci na srdce leží vydaření vystavy a přejeme si všichni, abychom skvěle obstáli před cizinou. Vy to dobře míníte - ale já take - a ukáže se snad, co by bylo výhodnější. Považte, pane řediteli, více než 3 měsíce by nic z Moravy se nepředvedlo! Myslím, že by take vystava měla tím příjmy zvýšené. Náhledy naše se rozcházi - ale pro to se nemusíte na mne horšiti. Pravdu si mluvmе, přátelé budme - ale předc mne to mrzí na Vás, že Jste otevřeně nejednal a tak snižujícím způsobem proti mne zvlášť vystoupil. Toho jsem si od Vás, pane řediteli, nezasloužila. Budete-li si něčeho přáti - jsem vždy k službě volna a znamenám se v úctě oddaná L. Bakešová. "2)

Program Výstavy byl však zřejmě natolik pevně určen, že do něj nebylo možno žádným zásadním způsobem zasáhnout. A to ani v případě, když se brzy objevily velmi závažné připomínky k srpnovému datu moravských slavností. Je obecně známo, že stanovený termín nevyhovoval venkovskému obyvatelstvu kvůli žním. Nebylo to však jen vlastní časové zaneprázdnění. V jednom z mnoha dopisů, které si Bakešová s Janáčkem vyměňovala v měsících před Výstavou, se můžeme dočíst následující, ne zcela známá fakta: "Všichni ale se vyjádřili, že druhá polovice června by se hodila nejlépe a že mnohý z nich nebude moci jeti, a v druhé řadě, že budou všichni vychrtlí, upracovaní, škaredí, bývají prý o několik kilo lehčí po žních než před nimi. Prvý náš stárek se vážil před i po žních a o 7 kilo vážil méně. Jest to skutečně pravda, že rolníci po žních vypadají hrozně sedřeni, vyschlí a opálení. Ostatně by bylo snad ještě na čase změnit datum. Vždyť Hanákům, Slovákům, jak jsem slyšela, se take hodí lépe druhá polovice června než srpen."⁴³ Datum slavností zůstalo nakonec nezměněno. Bakešová, která měla na starost program z Brněnska, se však pokoušela v rámci daného termínu najít vyhovující řešení: "Ale - velké ale!", píše Janáčkově 22. 7. 1895. "Když 14/8 ve středu pojedeme a 15ho budou hody a teprv 16 neb 18ho Králky - jest po Královnickách! Máme skoro polovičku děvčat z továren a ty mají jen dva dny dovolenou, v pátek ráno 16ho musí být zase na místě, tedy se musí změnit program. Bud' dáme hody a Králky 15/7 aneb, kdyby mohly přijít ty fabrikantky později a hudebníci též? Ale to nejde, neboť bude hudebníků třeba při průvodě. Tedy to zařídte tak, aby Královnicky odbyly si své tance 15/7, sice nám 15-20 děvčat ubude. Stratily by práci a to od nich nemůžeme žádati. Tedy mi pište, pane řediteli, zda-li s tím souhlasíte, ale prosím hned."⁴⁴

Povinností, které museli splnit ti, jež se na přípravě NVČ podíleli, nebylo málo. Naznačené organizační těžkosti i problémy obecně lidské⁵⁾ byly spíše formální stránkou celého dění. Mnohem podstatnější zůstávalo vlastní předvedení programových čísel. Jak se seznámit s materiálem, jak jej upravit pro diváka, jak jej na-

cvičit? To vše byly otázky, které se v té době teprve vynořovaly a zkušenosti s jejich řešením nebyly velké. Bakešová s Janáčkem patřili k těm osobnostem, pro něž to byly problémy zásadního významu. V jejich korespondenci proto nacházíme řadu podnětů, které se vztahují k vlastní upravovatelské a režijní práci s folklórním materiálem. Národním příkladem byl návrh Bakešové na předvedení troubeských hodů: "*[...] můžeme mít zkoušku bez hudebníků, aby se hody upravily dle lepšího vzoru. Jsem pro to, aby stárci obejdouce kolem máje s hudbou, uvedli celou chasu do tance, volným tancem, vlastně chůzí kolem máje, máváním kloboučkem a zapěním: Do kola synečku. Mezi tím, co hudebníci sedají na lešení, točí se stárci kolem máje a zpívají. Pak hudba zahrá a stárci vezmou své stárky, zatančí jednou dokola zase Do kola synečku, kdežto ostatní dívky znenáhle utvoří kolem nich kruh pohybující se po způsobu venkovského lidu brzy v levo, brzy v pravo. Po tomto úvodě seskupí se hoši kolem máje, před hudebníky a počnou zpívat píseň velmi vhodnou, slavnostní a na Brněnsku rozšířenou velice: Posvěcení chrámu páně. Po zpěvu rozproudí se celý život. Počnou tance, které naporučí si stárek předzpívav muzikantům prvou sloku a do tanců vloží se jen málo písní. (Jakož vůbec radím, aby se málo zpívalo a více tančilo.) Po několika tancech dostaví se cizí chasa a zazpívají: Pochválen buď J. Kr. . Domácí odpoví a hudba zahrá tuš a píseň. Pak si chasa přijíjí a vzájemně si berou k tanci. Pak scéna kolem berana se musí změnit, z níž vynechati se musí Mezeříčské tance. Kolem berana jest obřad a nesmí se připustit, aby se tančilo něco jiného, než-li k výjevu patří. Zda-li bude milost pán a mil. p., p. vrchní a t.d., rozhodnete v neděli sám. Moderní nějaký pochod se nesmí hrát a některé písně buď úplně vynecháme, aneb se bude zpívat jen jedna sloka. Raděj více tanců."*⁶⁾ Poslední věta naznačuje mimo jiné také i problémy s repertoárem hudebníků, na což narážíme i v dalších dopisech. V nedatovaném listu z přelomu roku 1894 a 1895 žádá Bakešová Janáčka o pomoc: "*Kéž juž máme po starosti. Hudebníci jsou hrozní. Slyšela jsem dnes, že v neděli místo tanců a písní cvičili koncertní*

kusy; podpouřy a t.d. To jim musíte zakázat. Ti osli myslí tím snad dojít slávy, toť k zbláznění."⁷⁾ V dopise o půl roku později dodává: "Musíme mít ještě asi 2-3 společné zkoušky a ráda bych, aby Jste byl alespoň 1-2krát jim přítomen kvůli hudebníkům. Víte dobře, jaká je to podivná společnost, ti muzikanti! Jsou o sobě a svém umění přesvědčeni a hrají ale těžší věci, až by už mohly upadnout." ⁸⁾ Samozřejmě, že mnohé uvedené citace nelze brát doslovně, neboť se nemuselo jednat jen o problémy odborné a organizační, ale s určitostí i o problémy mezilidských vztahů, o čemž se v korespondenci můžeme na mnoha místech přesvědčit.⁹⁾

Jedním z hlavních úskalí přípravy NVČ byly finanční možnosti. S nimi úzce souvisel počet účinkujících, kteří se mohli zúčastnit výpravy do Prahy. Vedle otázky koncepce to byl zřejmě ústřední problém pracovního vztahu mezi Bakešovou a Janáčkem. Množství zúčastněných osob se totiž neustále zvyšovalo. Vedla k tomu i jistá nepřehlednost na nácvicích a nekázeň těch, kteří se původně k vystupování přihlásili, takže Bakešová byla nucena přibírat stále další zájemce. Kupříkladu počet královníček vzrostl z původních dvaceti nejdříve na čtyřicet, a pak dokonce na šedesát děvčat z Ořechoviček, Troubska a Šlapanic, a to právě kvůli jejich nespolehlivému docházení na zkoušky. Janáček, který musel neustále myslet na finanční výdaje, se snažil tyto počty usměrňovat, ale Bakešová se se svými představami nechtěla snadno rozloučit a ve svých dopisech užívala i určitého "psychologického nátlaku": "Nebudu-li moci lidu, který se po celou dobu chystá a těší, zaopatřit lístky, nezúčastním se výpravy!" ¹⁰⁾ Jinde uvádí: "Píšu tedy dnes zábavnému výboru stran Šlapanic, neboť by to byl hrozný dojem, kdyby musely některé zůstat doma. Nachystaly si kroje a vše cvičily - ten posměch! Ubozí." ¹¹⁾ Možná i pro tyto "malicherné" spory o každou jízdenku do Prahy ukončil přípravný výbor moravské slavnosti s finančním deficitem. Dluhy a nejrůznější nedoplatky vymáhali organizátoři jednotlivých výprav z Valašska, Hornácka a Brněnska na Janáčkově ještě měsíce po návratu z Výstavy. I Bakešová psala 23. září

1895 Janáčkově: "[...] Psal Jste mi, že povolujete z peněz z Prahy Vám určených na Ořechovičky:

24 králek
22 chase
1 pořadatel z Troubska
16 králek
10 hudebníků (bylo jich však 11, lístek ten
jsem zaplatila ze svého na
nádraží, neboť neměl lístek tak
jak Šlapanští.)
10 chasníků
2 učitelé
5 velkostatkářů
6 občanů
1 posel ze Šlapanic
20 Králek

117 lidí a poslal Jste mi jen 97 lístků. Kdyby Jste mi to nebyl slíbil černé na bílém, nebyla bych Kráľky Šlapanské vzala s sebou [...] Dále Jste mi řekl, že při zkoušce pivo hud. a účastníkům zaplatíte a výlohy tím spojené. I vzala jsem při poslední zkoušce pro těch 117 lidí 2 štvrtky piva, a protože Troubsští přišli hladoví, koupil pan Sojka za 1 zl 52 kr. tuším rohlíků a cervulátů. Oč jsem překročila počet určený, to pak nemohu od Vás žádati arcit', a že jsem vzala těch 6 kluků se 4 lístky, co rozrušilo celou řadu pánů - to myslela jsem, že se v dobrém vyrovná [...] Račte se brzy rozhodnouti, můžete-li to, co Jste určil a slíbil, zapraviti, bych mohla věc do Prahy oznámit." Na zadní straně téhož dopisu nalezneme i Janáčkovu odpověď: "Pravil jsem, že těch Králek, jak bylo u zkoušek, jest málo. Vždyť co jsem byl u zkoušek, bylo jich z Ořechoviček pořád kolem osmi. Sama Jste mi psala, že jich nemůžete více dostat z Ořechoviček a že proto bude třeba je vzít ze Šlapanic. Když Jste pak měla 24 z Ořechoviček, nebylo jich třeba ze Šlapanic - tím více, když se vůbec ani nedělní slavnosti zúčastnit nemohli. Vše by se bylo vyrovnalo, i ty účty při zkoušce ještě - kdybyste mi zavčas byla dala účet; byl bych ho

vložil do účtů svých. Vložil jsem toliko podle svého zdání 180 zl." ¹²⁾

Na aktivity spojené s NVČ jsme si zvykli nahlížet někdy až romantickým způsobem. Možná nás tedy mohou překvapit problémy, které převažují v korespondenci Leoše Janáčka a Lucie Bakešové kolem NVČ. Význam NVČ je pro historii naší kultury nezastupitelný a stejně důležitý byl s určitostí i pro ty, kteří se na ní před sto lety přímo podíleli. K naplnění ideálů však vede vždy trnitá cesta, což se odrazilo také v atmosféře i v počátcích organizování NVČ. Proto nechybějí zmínky o finančních nárocích účinkujících a dalších těžkostech.¹³⁾ Všechno zlé se však rychle zapomíná a v dopise Bakešové Janáčkoví můžeme po deseti letech objevit tato slova: "*Ti, co v národop. výstavě s námi byli - ti byli nadšení, námi nadchnuti, ti ještě z lásky k věci se účastnili bez odměny - a nás to přece stálo sta, ale teď?*"¹⁴⁾ Lidská paměť je milosrdná. Vždyť v počátcích organizování NVČ sama Bakešová napsala Martinu Zemanovi¹⁵⁾ do Velké n. Veličkou: "*Co se nářků na netečnost ku výstavě týče, platí i o nás. Nikde nic a málo z nás opravdivých pracovníků. Peněz odnikud a obětavosti a nadšení žádného...*" I dnes můžeme slyšet, že to už není jako kdysi, když lidé vystupovali na pódii z nadšení a lásky k lidové písni a nic za to nechtěli. Pravda je jiná. Doba jde skutečně dál, ale lidé zůstávají stejní...

Poznámky

1. Jak dokládá korespondence, byly Janáčkoví zaslány k vyřízení účtů všech výprav, které se zúčastnily Moravských lidových slavností na NVČ v Praze ve dnech 15.-18. srpna 1895.
2. Dopis je pod sign. D18 uložen v odd. dějin hudby Moravského zemského muzea v Brně.
3. Nedatovaný dopis je uložen ve fondech Ústavu pro etnografii a folkloristiku AV ČR v Brně.
4. Dopis je uložen ve fondech ÚF AV ČR v Brně.
5. Řešily se i problémy mravnostního rázu. 4. června 1894 napsal Janáčkoví Antonín Přibyl, farář z Polanky: "*Velectěný pane! Odpusťte, že jsem Vám tak dlouho neodpovídal, neboť jsem poněkud ponechával si na rozmyšlenou, co mám činiti. Rozmyslel jsem si to, a sledávám, že musím, ač nerad, svou činnost pro výstavu národopisnou odeřít. Lidé se mi naprosto vymlouvají, neboť prý byli na Vsetíně na posměch, a ještě prý se jim doposud*

v okolních obcích smějí, že byli blázny. Pak se mi dobře nezachovali. Mám z děvčat, tanečnic při svatbě čtyři závitky, takže lidé i mně dávají vinnu, že prý jsem je vedl sám ku zlému. Dostal jsem důtku od Konsistoře, abych se zodpovídal, proč mám tolik závitků ve farnosti - a cítím, že jsem se svatbou nezavděčil [...]" Veřejné mínění v Polance bylo pohoršeno do té míry, že lidé se vůbec nechtěli podílet "na *dábové dílu*", a veškerou organizační práci bylo možno začít až po několika měsících, když se situace již uklidnila. Srov. následující článek E. Urbachové: "Valašská svatba" na NVČ v Praze 1895.

6. Nedatovaný dopis je uložen ve fondech ÚF AV ČR v Brně.
7. Nedatovaný dopis je pod sign. D 80 uložen v Odd. dějin hudby MZM v Brně.
8. Dopis z 22. června 1895 je uložen ve fondech ÚF AV ČR v Brně.
9. Např. 3. března 1895 napsal Janáčkoví učitel Konstantin Sojka: "*Veškeré cvičení a výpravu, jakož i spořádání věci vzala na se pí Bakešová, i rače, prosím, vždy, kdykoliv do Troubska zavítatí hodláte, se v času a dñi shodnouti s pí Bakešovou, by Jste obojí byli pohromadě a na místě všeliké nedostatky a náhledy definitivně ustálili. Kvůli objasnění věci podotýkám, že styk mezi mnou a paní Bakešovou jest úplně přerušen a nebudu tedy moci býti tam přítomen, kde bude paní Bakešová [...]"*. Dopis je uložen pod sign. B 7 ve fondech ÚF AV ČR v Brně. Nedatovaný dopis je pod sign. B 1267 uložen v odd. dějin hudby MZM v Brně. Podobný nátlak však na Janáčka vyvíjeli i jiní. 29. července 1895 píše M. Urbánek ze Vsetína: "*K řádnému provedení těchto slavností na národopisné výstavě v Praze dle Vašeho programu, abychom se jen poněkud řádně a slušně reprezentovati mohli, máme za to a jsme pevně na základě zdejších obyčejů i zkušeností přesvědčeni, že nezbytně nutno jest, aby tyto naše národní slavnosti počtem asi 60 účastníků a 5 hudebníků provedeny byly. I dodáváme hned předem, velectěný pane řediteli, že kdyby nám nebyl náklad pro tolika osob povolen, zřekneme se vůbec účastnění [...]"* Kdybychom měli vedle velkého bohatstva a nádhery bohatého Hanáčka [...]" snad co popelka zmizet, my kteří jsme vůči Hanáčku již na obelání výstavy ohromné oběti až do zakrvácení takměř donesli, tu raděj bychom se o to nepokoušeli a napokusili." Je velice zajímavé, že mezi nezbytné výlohy pak Valaši vypočítali i "výlohy agitační k přiměnění těchto lidí, aby se k této slavnosti e zřejmé, že tanečnickům bylo nutno na zkoušky chystat pivo a jiné občerstvení, muzikanti si pak téměř bez výjimky nechali za vše zaplatit. Nechybí ani náznaky toho, že si lidé se zřejmým záměrem ušetřit pořídili na účet NVČ nové kroje, i když to nebylo vždy nutné.
13. Dopis z 12. dubna 1906 je uložen ve fondech ÚF AV ČR pod sign. B 1.
14. Dopis z 8. ledna 1895 je uložen v ÚLK ve Strážnici. Martin Zeman (1854-1919), sběratel a přispěvatel F. Bartoše a L. Janáčka. Organizoval výpravu z Horňáčka na NVČ v Praze.

Skupina z Ořechova, jejíž členové se zúčastnili NVČ pod vedením manželů Bakešových (L. Bakešová sedí ve druhé řadě třetí zleva)

Fotografie z fondů ÚEF AV ČR - č. pos. II-167.

Lucie Bakešová. Foto z fondů ÚEF AV ČR - č. pos. II-127.

Čtený' pome' reditelé!

Včera jsem byla ráno v Troubsku; měla jsem volnou chvíli, bych sepoopravila v sem se poslybný ale — přišla čtyry dovědy. Dala jsem jim povinnosti, ukazala jsem shlyby v přístavnosti p. mstitel. Požky a slibily mi, že budou cvičiti ostatní a doufám, že tak učiní. Odpoledne jel p. Pojba do Brněnska, obavy nás; hlásti na své, „by mi hoďy neba, zila“ a cvičil s námi ale svého Dobru, odahni tempo tautu a písní — To jak jába jsem do Slapavice se uklinit a se podivat na Královický. Tam to je velmi Dobře, upínají se na naše auto Troubské a tamní mnskem porádně. Měly jen jejich cvičení a jsem pozorné a mus' vše velmi Dobře, bu podivne. Ale — velké ale! Když 14/8 ve středu po, jedeme a 15ho budou body a tepru 16 neb 15ho Králky — jest po Královickách. Máme skoro polovinu dovédy a tovaru a ty mají jen dva dny dovolenou, a pítel mus' 16ho mus' byti zase na místě, tady se mus' změnit program. Bud' jáne

Mohlo by se jim slibit: pítel jízdy, aneb 1/2 jízdy a ostatně zdivna a po případě bída by neměl byt i byt. Mohlo by byt: slupina Slapavice' pítel. Napřed by oby Královický jak čtyry starší a čtyry starší s programem a pak ti obě 6-8. Tohle boudi' jen divný. Závazek cel jáne selepátrání cest, a ještě Právník. Proti, tím vše odpadne. Co nemůže si být něco obětovat a svůj obě by měl: upravit nicoho v brázi.

Takže Vás prosím by šel o to usiloval oblychom vědili, jak to bude s tím obě. Co mus' se dat za legitimaci, muslo-li se bude platit v t. d. Tak se mus' agitovat v t. d. Lida se shlyby velmi muslo — Do moravských měst musíme mít: každý Větrníksh atoji se brněnský odbor dostal 900 zl. a zatím jen 500 zl. Ten Marek, tady tolik za nás a to se mus' sešit. Tak se musíme uchytit: co se stane s našetbom odhrom. Šel by se mohlo provést, něco darovat sborové nebo českým, ale musíme byti pohromadě.

Zajisté šel s Fluhvaldick a nássta brněnsku. Co jest s těmi ostatními: touři a brázi. Máme je pítel 1/8 sebon do Prahy aneb Vám je poslat do Brna.

body a kralhy 15/11 aneb, křehky mohlý
přijít ty folbrichty pozítě a blíž
míněte. Tě to nejte, neboť bude
debilně třeba při přivode. Tedy to
zavíte tak, aby kralovny byly
si své tance 15/11 sice nám 10-12
ubude. Stratily by práce a to od nich
nemůžeme zadržet. Tedy mi pište pane
rediteli zda-li s tím souhlasíte, ale prosím
budeš křepa napíšeš correspondentu do
Slapavice panu Maru Lovckovi odtině
má cubovaru, že souhlasíte aby
kralhy se ~~prováděly~~ provázaly se stěží
15/11. Dopoladne či Dopoladne? Svět a
křepa v Slap. včera. bude do vyhod.
nutí křepa a proto prosím by tate za
roven odpovědělnutí i pan Lovckovi
ze Slap. Budeme mít 36 křepel možná
po 34 ale mezi nimi budou čtyry starší
a čtyry stáry v slavnostním obleku
volantním, umstane zítati a jeden tětka
která bude upravovat nico (včera) ubí
to nemůžeme zadržet a oněch divokých a
zav. v Slapavici. 36 osob pojede
sát vybornu prachého za to na siet
křepa pojede: ta babička a čtyry stáry.
6. jest stáry običny v těch pláštích. Stě
bychom jim něco albit. Ohodí v nich
posud o Božím těle, při pohřbech, při odvaz
bách a vypravd to celou jebne.

Děponožte bude, stěny' gane rediteli.
Na sledovanu se těsi' a stěny'
pogdnou posila' ušmnu'

L. Bakešová

Spouděla' 18. 7/95

Ukázka dopisu L. Bakešové L. Janáčkovi, 18. 7. 1895.

Úspěšné vystoupení skupiny z Polanky ¹⁾ a Lužné ve "Valašské svatbě" při slavnostech na zahájení a ukončení "Umělecké a valašské národopisné výstavy" na Vsetíně ve dnech 14. a 28. srpna 1892, která byla jednou z prvních přípravných akcí k Národopisné výstavě českoslovanské (dále NVČ) v Praze, a návštěva Leoše Janáčka v Polance v r. 1893 ²⁾ rozhodly o pozvání této skupiny na Národopisné slavnosti moravské, pořádané v rámci NVČ v Praze ve dnech 15.-18. srpna 1895.

Na první poradě Národopisného odboru pro hudbu na Moravě v březnu 1894 byl Leoš Janáček pověřen sestavením "obrazu lidové hudby na Moravě". Po nedobrych zkušenostech s vystoupením samostatných muzik v Brně zvolil předvedení ukázek lidových obřadů a slavností skupinami muzikantů, zpěváků a tanečníků, v nichž měly být zastoupeny čtyři "kmeny" moravské - Hanáci, Horáci, Slováci a Valaši. Valašský "kmen" měla zastupovat skupina blízka jeho rodišti - z Kozlovic u Frenštátu (jinak už počítaných k Lašsku), skupiny z Jasenice u Valašského Meziříčí a z Polanky. S těmito místy se Janáček seznámil při svých sběrech lidových písní už před rokem 1894. Přes úspěšně započaté jednání s muzikanty a tanečníky z Jasenice, kteří mu dodali i popis y tanců a slíbili nacvičení "dožatě" ještě v červnu 1894, k účasti této skupiny na slavnostech v Praze nakonec nedošlo. ³⁾

Ani jednání o vystoupení skupiny z Polanky se neobešlo bez problémů. Dne 31. května 1894 poslal Janáček dopis polaneckému faráři Antonínu Příbylovi, "který tak znamenitě uspořádal "svatbu a dožatou" na vsetínské výstavce, a poprosil jsem ho, aby opětně převzal řízení "dožatě" na výstavišti pražském" (z referátu L. Janáčka na 3. schůzi ústředního výboru výstavy 17.6. 1894). ⁴⁾ Do té doby měl však už Janáček i Příbylova zamítavou odpověď. Odůvodňoval ji neochotou lidí, kteří se nechtějí zúčastnit dalších veřejných produkcí (dopis ze 4. června 1894). ⁵⁾

Janáček se tedy obrátil na studenta filosofické fakulty pražské university, vsetínského rodáka, tehdy 23-letého Josefa Válka, který se dobře osvědčil už při pořádání vsetínské výstavy a slavností v roce 1892 a kterého mu také doporučil vsetínský vzdělávací spolek Snaha, v jehož čele stáli hlavní pořadatelé vsetínské výstavy. ⁶⁾ Válek byl však v té době na vojenském cvičení v Přemyslu v Haliči. Teprve po návratu na Vsetín, kde měl po vojné dva týdny volna, píše 3. listopadu 1894 Janáčkovi: "Co se týče "dožatě", aranžování milerád vezmu na sebe, jen bych prosil o bližší informace". ⁷⁾ Podle tohoto dopisu se tedy ještě koncem roku 1894 počítalo s předvedením Dožatě. Válek se sběrem písní žňových a svatebních zabýval už dříve. Výběr z nich poslal do Českého lidu Čeňku Zíbrtovi, který mu pak otiskl ve 4. ročníku článek s názvem "Valašské písně "o dožatěj" ze Vsacka na Moravě". ⁸⁾ Také ve farní kronice v Polance je zápis Valašské dožatě od Antonína Příbyla a Josefa Válka. Odpovídá tomu, který byl uveřejněn v publikaci vydané ještě před slavnostmi výborem NVČ pod názvem Slavnosti a obyčeje lidové z Moravy na Národopisné výstavě českoslovanské (s. 24-32). Kdy došlo k změně programu a Polance bylo určeno vystoupení s Valašskou svatbou, nelze zatím z dostupných pramenů zjistit. Jisté však se s Valašskou svatbou počítalo už při shromažďování materiálu do uvedené publikace, protože v ní je už "Valašská svatba z Polanky u Vsetína" od Josefa Válka otištěna (s. 1-23), ovšem podle instrukcí Leoše Janáčka ve zkráceném znění, s vynecháním dlouhých řečí družbů; přesto pak byla předváděna ve dvou dílech.

K průběhu příprav, cesty a vystoupení skupiny z Polanky na slavnostech v Praze se zachovalo množství údajů včetně finančních nákladů, pečlivě vedených do posledního krejcaru, v pozůstalosti Josefa Válka, uložené ve Státním okresním archivu ve Vsetíně. V seznamu účastníků zájezdu je uvedeno

jméno a příjmení, někdy jen přízvisko 65 osob, z nichž téměř všichni pocházeli z Polanky, několik osob bylo z Lužné a jedna ze Seninky. Muzikanti, které si Polančané s sebou do Prahy vezli, jsou v seznamu uvedeni zvlášť: tehdy jedenapadesátiletý cimbalista Jan Míček,⁹⁾ který hrál Janáčkově už při jeho návštěvě v Polance v roce 1893 zároveň s dalším muzikantem - hudecem Martinem Labajem, zvaným též Matuščík-Horňák, dále jsou zapsáni Jan Zicha (Zycha), basista Jarošek (Jarůšek) a Josef Blažek.¹⁰⁾ Mezi členy výpravy byli i pozdější informátoři Věry Novákové-Kovářů a Zdenky Jelínkové při výzkumech písní a tanců ve Valašské Polance začátkem padesátých let a později¹¹⁾ Rozina Plíšková, Jan Baran z č. 50 a Karolina Daňková, rozená Kovářová, která se zájezdu zúčastnila jako jedenáctileté děvčátko. Při výzkumu v roce 1975 jsem zastihla poslední žijící účastníci zájezdu - 91 letou Terezii Raškovou, rozenou Žákovou, z č. 106.

Hlavní přípravy na vystoupení v Praze probíhaly v Polance od neděle 5. srpna, kdy zkoušela jen muzika. V úterý 7. srpna zkoušela muzika a zpěváci (Válek zaznamenal výdaje za struny a spropitné za donesení cimbálu - cimbalista Míček bydlel v údolí Veřečného). Od čtvrtka 9. srpna se pak zkoušelo denně; hlavní zkouška byla v neděli 12. srpna, ale pokračovalo se ještě i v pondělí. Do Prahy odjíždělo 69 účastníků v úterý 14. srpna ze Vsetína. Někteří šli na Vsetín pěšky (10km), ostatní se vezli na třech povozech (po cestě platili na mostě v Ústí myto 1.02 zl.). Za občerstvení během cesty včetně tabáku a cigár bylo vydáno 33.20 zl. V Praze byli Polančané ubytováni ve škole (výdaje školníkovi jsou počítány od středy do neděle). Nepatřili tedy k tristačlenné skupině Valachů, která přijela do Prahy už 13. srpna.¹²⁾

Hned 15. srpna, což byl den sváteční, vystoupila skupina v prvním pořadu Národopisných slavností moravských jako druhá po skupině z Kozlovic u Frenštátu. Předvedla druhou část "Valašské svatby" - průvod s peřinami, čepení nevěsty a satební tance.¹³⁾ Ve čtvrtek 16. srpna ve 3 hodiny odpoledne za krásného slunečného počasí vyšel ze Žofína slavnostní průvod, v jehož čele šel Leoš Janáček v čamaře¹⁴⁾ a

jehož se vedle účinkujících zúčastnili všichni Valaši v té době v Praze přítomní. "Mnozí skorem po celou cestu do výstavy při hudbě tančili".¹⁵⁾ Účastníci pak vzpomínali, jak jim Pražané házeli do průvodu kytice. 17. srpna měli Polančané volno, byl to den Hanáků. Využili je k prohlídce Prahy za vedení Josefa Válka. Na týž den večer je v programu uveden "Valašský večer ve valašské dědině".

Druhé vystoupení měla skupina z Polanky v sobotu 18. srpna - v poslední den slavností. Předvedla první část Valašské svatby - odvádění nevěsty, zpěv satebních písní a tance (valašská, obracaná aj.).¹⁶⁾ Celý pořad končil průvodem všech čtyř "kmenů" moravských po amfiteátru. Vystoupení Polančanů hodnotí František Šubert jako "nevelké sice, ale jak lidem a kroji, tak prováděním všech zvyků satebních svrchovaně zajímavé".¹⁷⁾

K stravování účastníků zaznamenal Válek údaj, že večeri prvního dne platil Leoš Janáček.¹⁸⁾ Snídali ve škole, jinak se asi většinou stravovali v hospodě Na posledním groši (ve čtvrtek večer měli tři párky a pivo). Celkem vypili přes tři a půl hektolitrů piva (z toho jeden po průvodu).¹⁹⁾ Kromě stravy dostal každý menší obnos na útratu, po návratu ještě náhradu na zameškaný čas. Z Polanky do Prahy si účinkující vezli velké množství pohančených vdolků pro satebčany a satební koláč pro nevěstu. Pekli je v rodině Kovářů-Kostelníků a Martinků (Válek pečlivě zaznamenal náklady na materiál).

Nevěstu na rozdíl od vsetínského vystoupení představovala Terezie Žáková, ženicha Jiří Žák (od Bařínáků), za družby byli Josef Žák a Josef Daněk. Úpravu hlavy nevěsty a družiček provedla paní Ciganovská. O krojovém vybavení Polančanů se zachovalo jen málo údajů. Podle jediné nepříliš zřetelné fotografie z fotoarchivu vsetínského muzea,²⁰⁾ zachycující skupinu při tanci, je možno rozeznat u žen bílé nebo pruhované sukně, tmavé (modrotiskové) zástěry, muži mají bílé "nohavice" a bílé papuče nebo černé holínky. Některé krojové součásti se k vystoupení nově pořizovaly nebo opravovaly, některé i vypůjčovaly (záznam o půjčení 5 krojů z Pozdřehova a 1 z Priova). Do sbírek

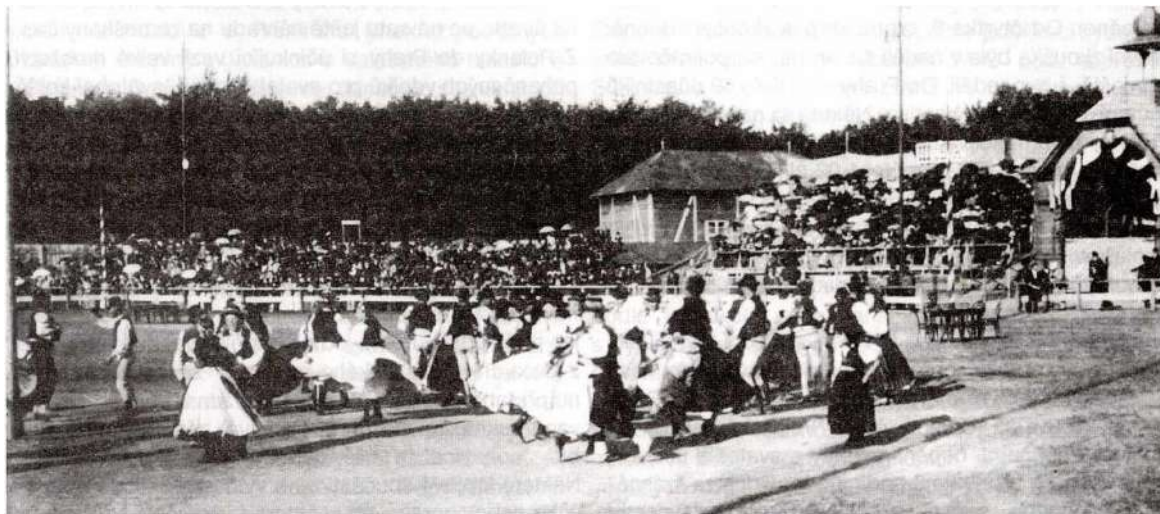
vsetínského muzea byly v roce 1981 získány některé součásti mužského a ženského kroje manželů Kovářových-Chromčáků, účastníků pražského zájezdu. Většina krojů se podle informátorů zničila hlavně v době první světové války při nedostatku textilu.

Současný soubor valašských písní a tanců Polančané nacvičil podle zápisů faráře Antonína Příbyla a Josefa Válka Valašskou svatbu, s níž se představí veřejnosti na slavnostech, které se letos v rámci oslav 100. výročí Národopisné výstavy československé pořádají.

Poznámky

1. Úřední název Valašská Polanka byl zaveden až v r. 1930.
2. **L. Janáček:** *Hudba pravdy*. Lidové noviny I. č. 1 z 16.12.1893.
3. **L. Janáček:** *O lidové písni a lidové hudbě*. Dokumenty a studie. Red. Jiří Vysloužil. Praha 1955, s. 100 - 101.
4. L. Janáček měl mylné informace. S Dožatou na vsetínských slavnostech vystoupila skupina z Hovězí vedená nadučitelem Janem Dokulilem.
5. **L. Janáček:** *O lidové písni...*, s. 524
6. Koncept dopisu L. Janáčkovi v SOA Vsetín, fond Snaha, č. 40.
7. Janáčkův archiv - oddělení dějin hudby Mor. zem. muzea v Brně, i. č. 123.
8. Český lid 4, 1895, s. 15-22.

9. Obecní matrika uvádí příjmení ve tvaru Miček, obecně se používá znění Miček, u Janáčka chybně použitý tvar Mička (Hudba pravdy).
10. Podpisy týchž muzikantů jsou i v Pamětní knize hospody Na posledním groši mezi návštěvníky 18. srpna 1895 (sbírky OVM Vsetín).
11. **V. Nováková:** *O lidové písni a tanci ve Valašské Polance na Vsacku*. Historický sborník Krajského muzea v Gottwaldově 1956, s. 116-119.
- Z. Jelínková:** *Lidové tance ze Vsacka I*. Val. Polanka, Lužná, Neratov. Okresní kulturní středisko Vsetín (1991).
12. Publikace Národopisná výstava československá. Praha (1895), s. 521.
13. V publikaci Slavnosti a obyčeje s. 14-23. L. Janáček: O lidové písni..., s. 528.
14. "Původně si chtěl obléci valašský kroj, ale v poslední chvíli na něm objevil nějaký defekt" (rukopisné paměti Zd. Janáčkové). L. Janáček: O lidové písni, s. 56.
15. NVČ, Praha, s. 522.
16. Slavnosti a obyčeje, s. 8-12. L. Janáček: O lid. písni, s. 529.
17. NVČ, Praha, s. 523.
18. V dopise Fr. Šubrtovi z 30. 8. 1895 žádá, aby se "laskavě přičinil o rychlé vyřízení účtů, jelikož vydal... značnou částku ze svého". L. Janáček: O lidové písni, s. 54
19. Soupis výdajů zaplacených Fr. Krátkému, nájemci hospody Na posledním groši.
20. Autor fotografie je Ruda Brunner-Dvořák, Praha. Fotoarchiv OVM Vsetín, i. č. 9621.

Valašská svatba na Národopisné výstavě československé v r. 1895

Tradiční lidová kultura na Valašsku poměrně záhy vzbudila zájem výtvarníků a zásluhou některých z nich se jí dostalo výjimečné publicity už na přelomu 18. a 19. století. Předmětem fotografické dokumentace se však stala mnohem později, vlastně až v posledních dvou desetiletích, kdy už tento technický vynález ovládl celý civilizovaný svět.

Stěží bychom asi mohli zcela přesně určit stáří nejčasnějších fotografických záznamů, které vznikaly z mimovědeckých pohnutek jako příležitostné záběry ze svateb, skupinové či individuální portréty pro upomínkové nebo identifikační účely a podobné. Později k nim přibýly i snímky z vojenského prostředí, které se bohužel v nejednom případě staly poslední památkou na některého z mužských členů rodiny. Od osmdesátých let se však začaly objevovat také cílevědomě pořizované fotografie některých reálií z venkovského života a z rozmanitých autentických i organizovaných folklorních produkcí.

Originálních fotografií tohoto druhu se nedochovalo příliš vysoký počet, ale naštěstí byly mnohé další reprodukovány v dobovém vlastivědném, jakož i odborném tisku a v obrazových albech.¹⁾ V letech 1959-1960 jsem podnikl několik pokusů o vypátrání fotografií z konce 19. století v muzejních i soukromých sbírkách a v ateliérech profesionálních fotografů. Nad očekávání jsem byl úspěšný u syna jednoho z prvních majitelů fotografických salónů na Valašsku: byl to Vladimír (někdy uváděný jako Vladislav) Šrůtek, jeden ze sedmi potomků Otakara Šrůtky, jehož působení jako živnostenského fotografa bylo spjato s Valašským Meziříčím a jeho širokým okolím. Otakar Šrůtek se narodil 11. června 1870 v nevelké obci Ledhuje, dnes osadě města Police nad Metují, a se svou matkou pocházející z blízkého Náchoda, se v roce 1894 přestěhoval do Valašského Meziříčí. Tam bydlel společně s ní, jakož i se svojí ženou Julií, narozenou 1. ledna 1875 v Hranicích, a s ovdovělou tchyní K. Ditterovou původem z Kelče. Působil ve Valašském Meziříčí až do své smrti 2. dubna 1937 (a propos - ve svých dětských letech jsem i já býval objektem jeho kamery). Syn

Vladimír převzal otcův ateliér ve Vsetínské ulici a udržoval jej v činnosti až do šedesátých let. Svým významem přesahovalo působení Otakara Šrůtky běžný průměr řemeslných fotografů: stopy po něm nacházíme v různých oborech fotografických aktivit, v regionálních publikacích nebo v autorství pohlednic z Valašského Meziříčí a okolí. Ač většina vydavatelů pohlednic zamlčovala jejich autorství a signovala je jen vlastní firmou (např. L. Heinzl, J. Haas aj.), přece jen leckteré z nich nesou Šrůtkovo jméno. Součástí některých z montovaných pohlednic jsou též ateliérové dvojportréty krojovaných postav.

Od V. Šrůtky se mi v roce 1960 podařilo získat šestnáct originálních fotografických desek formátu 18x24 cm s národopisnou tematikou, o nichž bylo možné a docela logické uvažovat, že pocházejí z dílny jeho otce Otakara. Některé z těchto fotografií byly uveřejněny už na počátku devadesátých let a přetiskovány i později, jiné jsou - nemýlím-li se - podnes neznámé. Podle toho, že části této kolekce bylo využito už před polovinou devadesátých let, lze soudit, že podnětem k jejich vzniku byla organizace krajinských národopisných výstav v souvislosti s přípravou Národopisné výstavy československé, plánované na rok 1894 a uskutečněné o rok později. Ostatně některé z fotografií byly asi vystaveny nebo publikovány už při Umělecké a valašské národopisné výstavě na Vsetíně ve dnech 14. - 28. srpna 1892. Docela jistě však je, že některé vešly ve známost na pražské NVČ 1895, další pak pojal Dušan Jurkovič do díla *Práce lidu* našeho do roku 1905 a později byly mnohokrát uveřejňovány. Soudě však podle výřezů, nedělo se tak už z originálních skleněných desek, nýbrž ze starších reprodukcí. Z nezanedbatelné okolnosti, že desky byly nalezeny ve Šrůtkově ateliéru, by bylo lze vyvozovat, že Otakar Šrůtek byl jejich autorem. Je však prokazatelné, že některé z nich vznikly před jeho příchodem na Valašsko, což vede k oprávněné domněnce, že aspoň zčásti pocházejí od jiného nebo i několika jiných fotografů. V úvahu přichází mj. Josef Válek, který se podílel na přípravě vsetínské výstavy v roce 1892 a

později se osvědčil jako fotograf lidových staveb, popřípadě též Dušan Jurkovič, který působil u vsetínského stavitele Michala Urbánka v letech 1889-1899 a významně se podílel na realizaci valašské expozice na pražské NVČ.²⁾ Z obsahové a formální analýzy plyne, že kolekce desek není projevem názorové a výtvarné jednoty, i když obsahuje záběry, o jejichž vzájemném vztahu nemůže být pochybnosti. Jsou to především fotografie krojovaných postav pořizované před stejným horizontem, ať už přirozeným nebo ateliérovým. Z této části kolekce desek se nápadně vyčleňují tři, které byly zhotoveny před rozpraskanou zdí venkovského stavení a podle dosavadních zjištění se jedna z nich objevila v tisku už v roce 1892, a to v sousedství rozmanitých záběrů ze vsetínské výstavy. Tyto fotografie jsou spojeny se jménem Ludwiga Ulrichse, fotografa a malíře, který zřejmě jen krátce působil ve Vsetíně.³⁾ Jemu lze tedy dost spolehlivě připsat autorství i dalších dvou záběrů krojovaných párů, jejichž lokalizace se v literatuře citelně rozchází.

Bohužel se nepodařilo zachytit žádnou stopu po autorství dalších krojových fotografií, které byly pořizovány spíš pro rodinné účely. Společné je jim to, že pozadí tvoří monochromní zástěna, jen v jednom případě opatřená primitivní iluzivní malbou.

Do doby kolem Národopisné výstavy československé spadá svým vznikem skupinová fotografie valašské svatby, na niž je zachycen proslulý klarietista Jan Pelár se svojí muzikou, s níž také na pražském výstavišti v hospodě Na posledním groši účinkoval. S velkou pravděpodobností jde o svatbu aranžovanou pro veřejné vystoupení. Na sklonku minulého století se už cílevědomé snahy o uchování tradiční lidové kultury, o její ožívování a také využívání projevovaly zcela zřetelně. Patřila k nim též profesionalizace a komercializace lidového vyšívání. V Zubří u Rožnova p. R. nabývalo takřka institucionalizované podoby, jak je to patrné z fotografie č.9.⁴⁾

K vícekrát otištěným fotografiím patří záběry lidových staveb, které zachycují jednak nádvoří karlovického fojtství v údolí Bzové, jednak komoru s pavláčkou z Nového Hrozenkova.⁵⁾ Tematicky se k nim řadí snímek části rožnovského náměstí s dvěma dřevě-

nicemi (č.12) a pohled na část Vrbenské ulici v Krásné nad Bečvou pořízený přes tok řeky Bečvy (č.13). Poslední dvě fotografie (č. 14 a 15) zobrazují úly s figurálními česny, z nichž první popsal v legendě reprodukce D. Jurkovič jako včelín ze Štramberka, ač jde o včelín z nedaleké, avšak tehdy německé Ženkla-vy, odkud pochází i poslední záběr.⁶⁾

Uveřejňujeme fotografie kopírované z originálních skleněných negativů bez retuší, dokonce i se zjevnými stopami poškození povrchu stářím a někdejšími nevhodným uložením. Činíme tak přesto, že se nám nepodařilo přesvědčivě prokázat jejich autorství a přesnou dobu vzniku. Od jejich zpřístupnění širší odborné veřejnosti si slibujeme, že by právě tyto otázky mohly vzbudit obecnější zájem a vést k rozuzlení. Avšak i v té podobě, v jaké je prezentujeme, zůstávají svědectvím o počátcích národopisné dokumentární fotografie v době Národopisné výstavy československé v roce 1895.

Poznámky

1. Jde např. o Album Valašska. Hranice 1898, a album **D. Jurkoviče: Práce lidu našeho**. Vídeň 1905.
2. O jeho působení ve Vsetíně píše podrobně **F. Žákavec: Dílo Dušana Jurkoviče**. Praha 1929.
3. Pod titulkem Typy z Polanky byla uveřejněna fotografie č.1 ve zprávě **E. Kováře: Z národní výstavy vsetínské na Moravě**. Zlatá Praha 9, 1892, s. 517. - Fotografie č. 2 vyšla poprvé snad v díle Národopisná výstava československá 1895, s. 178. - Fotografie č.3 je uveřejněna v brožurě Almanach Valašského roku. Rožnov p. R. 1925, příloha za s. 48. - Při zjišťování osobních údajů živnostenských fotografů na Valašsku mi byla velmi nápomocna paní Eva Urbachová z Okresního vlastivědného muzea ve Vsetíně, podle jejíhož sdělení měl L. Ulrichs vystaven domovský list videňským magistrátem. Ve Vsetíně působil někdy mezi lety 1891-1895. V Okresním archivu je uložen dopis J. Klvani, kterým pisatel 28. 12. 1892 potvrzuje, že si ponechává některé z jeho fotografií Valašska. Jako zálohu na fotografie vyplatil výbor vsetínské Snahy Ulrichsovi dvakrát po osmi zlatých.
4. Srov. diplomovou práci **A. Křížové: Valašská lidová výšivka**. Brno 1980.
5. První z nich (č.10) byla asi poprvé otištěna ve Zlaté Praze 9, 1892, s. 520, a její autorství lze spojit s L. Ulrichsem, druhá (č.11) byla publikována **D. Jurkovičem: Práce lidu našeho**, tab.25.
6. Ve světle zjištění uveřejněných v tomto příspěvku myslím, že moje domněnka o autorství Šrůtkově stojí na vratkých nohách. Rozhodně musím zkorrigovat datování vzniku ženklavských fotografií do doby kolem roku 1890, protože tehdy ještě Šrůtek na Valašsku nepůsobil. Srov. **R. Jeřábek: Identifikace obličejových česů z východní Moravy**. Český lid 53, 1966, s.95-102 a příloha.

1. *Mladý muž a žena z Polanky. Foto asi L. Ulrychs, Vsetín, 1892.*
2. *Starý muž a žena z Lužné, popř. Nedašova. Foto asi L. Ulrychs, Vsetín, 1892.*
3. *Muž a žena z Lužné. Foto asi L. Ulrychs, Vsetín, 1892.*
4. *Rodinný portrét z Rožnovska nebo Valašskomeziříčska. Autor neznám; kolem poloviny 90. let 19. století.*
5. *Rodinná fotografie ze severního Valašska. Autor neznám; kolem poloviny 90. let 19. století.*
6. *Skupinová fotografie z Valašska s cizorodými oděvními prvky. Autor neznám, pravděpodobně týž jako č. 4 a 5; kolem poloviny 90. let 19. století.*
7. *Žena v kroji z okolí Valašského Meziříčí. Autor neznám; před rokem 1898.*
8. *Valašská svatba - zřejmě inscenovaná pro veřejné vystoupení za účasti Pelárovy kapely. Kolem roku 1895.*
9. *Vyšivačský kurs v Zubří. 90. léta 19. století.*
10. *Fojtství ve Velkých Karlovicích. Foto asi L. Ulrychs, Vsetín, 1892.*
11. *Komora v Novém Hrozenkově. Foto snad D. Jurkovič; 90. léta 19. století.*
12. *Dřevěná stavení na náměstí v Rožnově pod Radhoštěm. Autor neznám; asi 90. léta 19. století.*
13. *Část Vrbenské ulice na navigaci Bečvy v Krásně nad Bečvou. Autor neznám; přelom 19. a 20. století.*
14. *Včelín v Ženklově u Štramberka. Autor nedoložen, snad Otakar Šrůtek; po roce 1894.*
15. *Klátový úl s figurálními česny z Ženklovy. Autor nedoložen, snad O. Šrůtek; po roce 1894.*

NĚKOLIK VZPOMÍNEK NA NÁRODOPISNÝ RUCH V TROUBSKU NA BRNĚNSKU

Jaroslav Sojka

Při tvrdé zemědělské práci zbývalo málo času na zvyky a zábavu. Moje babička Marie Kučerová (1857 - 1945) vypravovala, že v letech 1875 - 1879 tancovali při hodech a svatbách bosky na hliněné podlaze v hospodě, že na zahájení školního roku chodívali v průvodě do kostela v krojích a že 25. dubna na sv. Marka a na křížové dny se konaly průvody školní mládeže s učiteli do polí.

Výšivky na troubských krojích si ženy vytvářely samy, ale přispěla k tomu tehdy nemálo i školní výuka učitelek ručních prací, většinou absolventek Vesny. Industriální učitelkou ve školním roce 1875/76 byla Anna Javůrková, v letech 1878 - 1890 Matylda Svobodová a v letech 1890 - 1923 Marie Vospělová. Ta se zúčastnila příprav krojů a výšivek na Národopisnou výstavku v Troubsku v roce 1894 a pro Národopisnou výstavu českoslovanskou o rok později v Praze. Sama také tančila při představení troubských královniček na obou těchto výstavách. Moje maminka Cecilie Kučerová (1879-1943) na ni vzpomínala jako na umělkyni ve vyšívání, pletení, háčkování a šití. Například ve zvláštním výtisku týdeníku Zlatá Praha, který byl věnován NVČ, bylo zmíněno, že troubské kroje byly překvapením pro diváky svou bělostí a bílým vyšíváním a vytvořily zvláštní kontrast k hýřivým barvám slováckých, hanáckých a českých krojů.

Národopisné dění v devadesátých letech v Troubsku bylo administrativně organizováno Národopisným odborem v Troubsku, jehož předsedou byl farář Eduard Malušinský a jednatelem můj otec, učitel Konstantin Sojka (1864-1924). Pro něj a také pro učitele Metoděje Kocmana a Marii Vospělovou nastala náročná práce s přípravou národopisné výstavky a s nácvičkou lidových tanců a zvykosloví. Už ve školním roce 1893/94 obdržel můj otec tištěné materiály k organizaci Národopisné výstavy (Dotazník pro obyčejové právo a bájesloví, Tazatel pro sběratele národopisného materiálu aj.), jejichž vyplnění nebylo

pro zaneprázdněného učitele jednoduchou záležitostí. Příprava Národopisné výstavky v Troubsku trvala deset měsíců a k jejímu konání byla vydána stejnojmenná brožura. Slavnosti se uskutečnily 29. 6.-1. 7. 1894 a zúčastnili se jich významné osobnosti tehdejšího kulturního života - Leoš Janáček, Lucie Bakešová, Gabriela Preissová aj. Podle vzpomínek mé matky se divákům líbily zvláště dětské hry se zpěvy, zejména chlapecká hra Na chlebiček. Chlapci s dřevěnými kopistěmi naznačovali míchání těsta, ostatní se seskupili pod plachtu a jejím zvedáním naznačovali kynutí:

*Mísím, mísím, Boží dárek,
až vykyne, budu válet.
Válím, válím, Boží dárek,
až vyválím, budu hnít.
Až vyhnětu, budu topit,
až vytopím, budu sázet.
Sázím, sázím, Boží dárek,
až upeku, budu krájet.
Krájím, krájím, Boží dárek,
až nakrájím, budu jíst.*

V roce 1894 byla rovněž vydána brožura Písně lidu v Troubsku, kterou připravil učitel Metoděj Kocman. Později z nich pořídil skladatel Bohumil Vendler Kytici písní troubských (10 písní pro smíšený sbor).

Jaké byly ohlasy na troubskou výstavku? Ve školní kronice 1893/94 napsal učitel Václav Hládek: *Dne 1. července r. t. byla velká národní slavnost v Troubsku konána, totiž národopisná výstavka spojená s národními zpěvy a královničkami, kteréž s přívolením sl. c. k. okr. šk. rady se mládež školní všech tříd hojně účastnila, mnohé krásné hry a slovanské tance nácvičené p. Sojkou a Kocmanem, učit. zdejšími, zdařile provedla. Jelikož výstavka tři dni trvala a všechny školní místnosti k tomu propůjčeny byly, musily se sl. c. k. okr. šk. radou*

k tomu účelu povolené prázdniny ve školním roce, dne 14., 16. a 17. července vynahraditi. Dne 17. července skončen byl školní rok.

Lucie Bakešová ve výše uvedené brožuře k národopisné výstavce v Troubsku poznamenala, že největší zásluhy o vypátrání královniček si získali učitelé Kocman a Sojka z Troubska. Trochu nepochopitelná je proto kritika Lucie Bakešové, která se objevila v její korespondenci o rok později: *Včera jsme měli zde zkoušku i s muzikanty. Dostí se vydařila, ale vidět, že je to nacvičené. Chasa se nesmí volně pohybovat, nesmí činit co chce, musí se točit v pravidelných kolečkách, státí v pravidelném půlkruhu, musí tančit v kruhu ... a to pak řekne p. Sojka, že jest to lidové a národopisné. My zase vedeme náš lid volně: necht' se baví... hovoří, dovádí a volně tančí.*

Přípravy na NVČ oživily v Troubsku mnohé tradiční zvyky, které se pak udržely i vlivem různých spolků, zejména Sokola, ještě několik desetiletí. Výraznou osobností byl např. starosta Sokola František Vašulín (1892-1972), který v roce 1931 uspořádal třídní slavnost Rok na naší dědině s předvedením celoročního zvykosloví.

O osobnostech, které v Troubsku v době národopisného ruchu koncem minulého století působily, není známo mnoho podrobností. Proto připojuji životopisná data, která znám a která se mi podařilo zjistit.

Nejméně poznatků jsem získal o industriální učitelce Marii Vospělové, která v Troubsku působila v letech 1890-1923 a zde pravděpodobně v roce 1924 zemřela. Během třiatřiceti let troubského působení měla velký vliv na krojovou a výšivkovou výuku místních žáků.

Otec Konstantin Sojka se narodil v Branškově (dnes Braniškov) u Tišnova v rodině tesaře Jana Sojky a Františky, roz. Pleva, 25. 11. 1864 jako druhý ze čtyř synů. Zemřel 8. 8. 1924 ve Střelčicích u Brna, kde je i pochovaný. Obecnu školu navštěvoval v Maršově (1870-1878), učitelský ústav v Brně (1881-1885),

zkoušku učitelské způsobilosti pro literární předměty a náboženství složil v roce 1888. Jeho první učitelské místo bylo v Deblíně (1885-1886), dále v Březině u Tišnova (1886-1889), v Zakřanech (1889-1893), v Troubsku (1893-1901), v Nebovidech (1901-1910), v Příbrami (1910-1917) a v Ořechově (1917-1924). V roce 1899 se oženil s Cecílií Kučerovou z Troubska (1879-1943) a v jejich manželství se narodilo šest dětí: Cecílie, Václav, Marie, Květoslava, Milada a Jaroslav. Otcovy zájmy byly široké: zabýval se ovocnářstvím, včelařstvím, hrál na varhany. V devadesátých letech se jako učitel dostal k národopisnému hnutí. Kromě toho v roce 1896 založil v Troubsku Čtenářsko-hospodářský spolek Poděbrad, nacvičoval loutková a žákovská divadla. Za pomoc při přípravě NVČ obdržel velkou fotografii krojovaných účastníků a bylo o něm několik zmínek v dobovém tisku.

Učitel Metoděj Kocman se narodil 29. 1. 1869 v Jedovnicích u Blanska, zemřel 5. 12. 1947 v Brně. Studoval českou reálku v Brně a učitelský ústav. Vyučoval v Borači (1887-1889), v Troubsku (1889-1895), ve Šlapanicích (1895-1928), pak žil jako důchodce v Brně. Pro NVČ sesbíral a vydal 107 písní pod názvem Písně lidu v Troubsku a 23 dětských rozpočítadel.

Jaroslav Sojka, syn řídícího učitele Konstantina Sojky a Marie Kučerové, se narodil v Příbrami (okr. Brno-venkov) 3. 4. 1916 jako nejmladší dítě. Po ukončení učitelského ústavu v Brně (1935) působil na národních a měšťanských školách v okolí Brna. Za okupace byl pracovně nasazen (1944-1945) a podobně v letech 1951-1956, pak se opět vrátil k učitelství. Zajímá se o literární historii a hudbu a o rodinné i veřejné kronikářství.

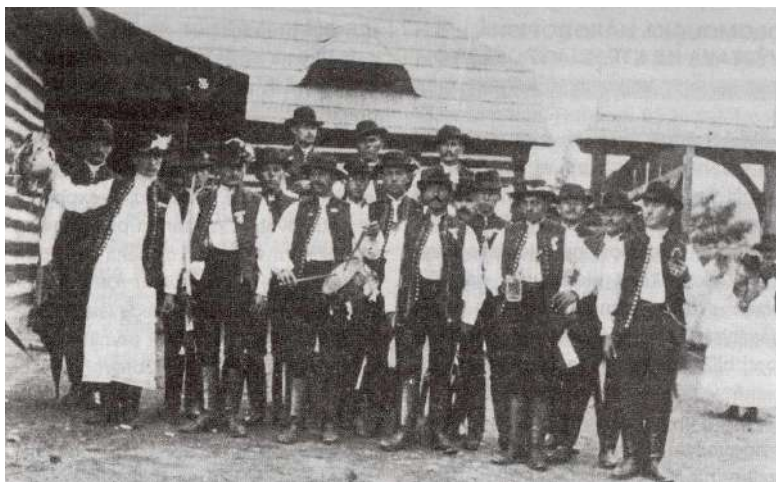
▲ Troubské tanečnice v krojích při národopisné slavnosti
v Troubsko 30. června 1894.

► Patnáctiletá dcera Konstantina Sojky, Marie (1905-1938)
v troubském kroji. Foto z r. 1920.

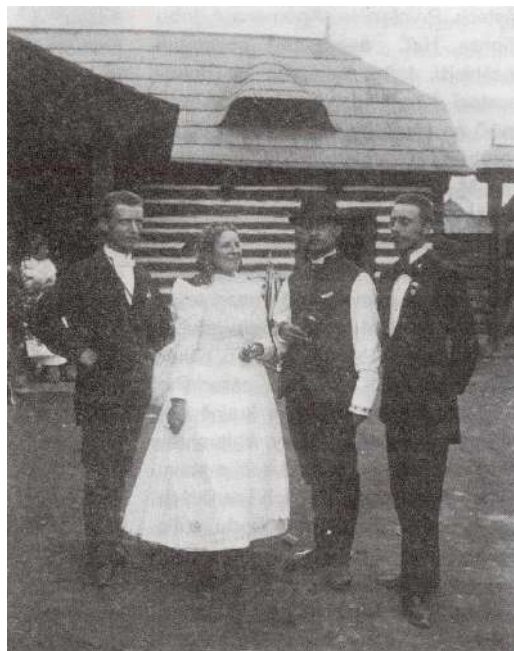

Trojčidní obecná škola v Troubsko v r. 1893. Zleva: uč. Metoděj Kocman, kaplan Eduard Hájek, nadučitel Vojtěch Šťastný, Marie Vospělová, Konstantin Sojka.

▲ Skupina z Troubska na NVČ v Praze r. 1895. V horní řadě zleva uč. Konstantin Sojka a starosta Jan Sojka.

► Lucie Bakešová, Konstantin Sojka a dr. Otakar Hostinský na NVČ v Praze r. 1895.

OLOMOUCKÁ NÁRODOPISNÁ VÝSTAVA KE STÉMU VÝROČÍ NVČ

Vlastivědné muzeum v Olomouci se po jedenácti letech od výstavy k 100. výročí založení Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci (VSMO) opět přihlásilo rozsáhlou národopisnou výstavou k odkazu olomoucké národopisné družiny osmdesátých a devadesátých let minulého století. U příležitosti blížícího se stého výročí Národopisné výstavy československé (NVČ) v Praze v roce 1895 byla výstava s podtitulem *Proměny tradiční lidové kultury na Hané v období 1895 - 1994* koncipována ve dvou základních částech. První měla připomenout dobu příprav NVČ a druhá, podstatně obsáhlejší, byla zaměřena na dokumentaci tradičních národopisných prvků na Hané "a přilehlých částí" (?) v průběhu 20. století. Autorkou výstavy byla M. H o š k o v á.

Již úvodem mohu konstatovat, že téma výstavy bylo velmi náročné. Pouze minimum regionálních odborných prací umožňuje prezentovat syntézu a kvalitní prezentační výstupy. Ve výstavním sále, který již po několikaleté přesvědčil, že bez zásadního architektonického řešení je krajně nevhodný pro výstavní účely, byly shromážděny doklady vypovídající o stavu některých transformovaných i zaniklých jevů lidové kultury. Při vchodu stála nepůvodní figurína Josefa Drásala, který byl atrakcí antropologického oddělení NVČ. Umístění ve vstupu do olomoucké výstavy působilo poněkud panoptikálně. První oddíl uváděly písemnosti VSMO kolem příprav NVČ a

různé propagační či suvenýrové památky na pražskou výstavu. Promarnila se však příležitost po letech opět představit Olomouc jako nejvýznamnější středisko českého národopisného hnutí na Moravě v posledních desetiletích 19. století. Následující exponáty se vztahovaly k některým přelomovým okamžikům v životě člověka i zvykům provozovaným v průběhu roku s viditelným úsilím vystavit především novodobé doklady. Další část prvního oddílu představovala autory dřevorezby či jiných výtvarných činností, které nějakým způsobem vycházejí z námětu, technologie, materiálu v minulosti vlastní lidovému prostředí. Návštěvník se seznámil s rekonstrukcí lidového oděvu, s méně či více úspěšnými pokusy využívání prvků lidové kultury pro posílení národního vědomí známého jako svérázové hnutí. Závěr oddílu tvořily originály či kopie uměleckých děl autorů, kteří pocházeli z Hané a byli inspirováni její lidovou kulturou. Nechyběly také ukázky tištěných informací o regionu v průběhu sledovaného období i kronikářské záznamy s obrazovými přílohami.

V tomto oddíle výstavy se vyskytovaly nepřesnosti, nedostatečné a mnohdy chybné informace. Také nakládání s cennými exponáty neodpovídalo dobrému muzejnímu vkusu. Ve vitrině s rekonstruovaným svatebním stromem a šperky bylo určeno vzácné úvodnici datované rokem 1830 pouze dekorativní poslání. Rovněž se domnívám, že návštěvníka více zaujme krása fajánsových mís z 18. a 19. století, než pečivo pořízené pro účely výstavy, které naprosto ukrývá výzdobu nádobí. Napečeno bylo v mnoha

vitrinách. Zvláště necitlivě působilo použití fajánsových talířů jako podnosů pro pečivo ve vitrině s novodobou dokumentací vynášení Smrtky. Plastika P. Marie uvedená jako Cholinská, protože je majetkem Vesnického muzea v Cholině, má typologické znaky P. Marie Vambeřické, což je informace minimálně stejné hodnoty jako zpráva o současném majiteli. Vyšívání závěs s P. Marií Cellenskou (správně Mariacelskou; když se používá česká transkripce, tak důsledně) je evidentně vzorník vyšívání křížkovým stehem na kanavě. Ve vitrině tištěných prací o Hané jsem postrádal dílo Lidové umění na Hané (Velký Týnec u Olomouce 1941), které se svými spolupracovníky vydal Jan R. Bečák. Do dnešních dnů slouží jako výjimečný pramen poznání lidové hmotné kultury Hané.

Uprostřed výstavního sálu byly instalovány sbírky, které dokládaly historický význam národopisného fondu olomouckého muzea. Krojované figuríny připomněly předčasně likvidovanou národopisnou expozici v litovelském muzeu, fajánsové talíře přesvědčily svou dochovanou evidenci o účasti na NVČ. Kvalitní olomoucká a šternberská keramika dokumentovala produkci nejvýznamnějších posthabánských středisek fajánsového zboží, kolekce datovaných výšivek doložila primární sběratelský zájem zakladatelů VSMO. Modely hanáckého gruntu z Příkaz a zvoníček prezentovaly ukázky lidového stavitelství na Hané. V této části chyběl, i když jiné tematické celky byly podle možností fotodokumentací vybaveny, již v době svého vzniku velmi ceněný soubor fotografií vesnických

staveb z Litovelska, který dal pořídit pro NVČ MUDr. Jan Smyčka.

Doposud jsem upozorňoval na nepřesnosti, avšak v úvodním textu výstavy byly chyby, kterých by se etnograf obeznámený s historií národopisu neměl dopustit. První výstava lidových výšivek v Olomouci byla v roce 1885, uváděný rok 1883 se vztahuje ke vzniku VSMO. Dějiny českého národopisu neznají Jubilejní Národopisnou výstavu v Praze. Pravděpodobně se jedná o Jubilejní výstavu v roce 1891, jejíž úspěšnou částí byla Česká chalupa, která se stala jedním z podnětů pro organizování NVČ.

Koncepce výstavy vycházela z předpokladu zaznamenat stav některých projevů lidové kultury v dnešní době a podle nabídky byla doplňována dalšími ukázkami, někdy bez zřejmé souvislosti. Výskyt a provozování jevů je spíš výjimečný, ve většině případů nebyl dokumentován vývoj. Nepochybně kvalitní záměr nedostal při realizaci odpovídající podobu. Výstavnímu projektu nepředcházela komplexní regionální výzkum v terénu, jehož badatelské výsledky by vytvořily dostatečnou sumu informací pro úspěšné syntetizující zvládnutí ideje.

Závěrem ještě jedno zásadní konstatování: historické doklady z národopisných sbírek olomouckého muzea nebyly vystaveny v počtu a kvalitě odpovídající významu fondu v dějinách českého národopisného muzejnictví.

Miloš Melzer

NÁRODOPISNÁ VÝSTAVA 1995 V NÁRODNÍM MUZEU (Nad výstavou ke 100. výročí Národopisné výstavy českoslovan- ské 1895 v Praze)

V hovorzech s TGM uvádí Karel Čapek Masarykovo konstatování, že devadesátá léta minulého století byla silná a důležitá doba, jakési otvírání oken do světa a při tom hledání sebe samých. Jedním z projevů tohoto hledání byla expozice "Česká chalupa" na Jubilejní výstavě v roce 1891, a následující příprava Národopisné výstavy československé, již vybudovala česká vlastenecká veřejnost v Praze v roce 1895. Přestože šlo o dílo, jež v té době významně ovlivnilo vědecký i kulturně společenský život v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, nastupující technizace společnosti a s ní spojená vědecká orientace nevyužily výsledky výstavy dostatečně.

Po stu letech ohromujícího vědeckého a technického rozvoje si svět začíná stále více uvědomovat potřebu zachovat důležitá svědectví o své minulosti. K těmto snahám, projevujícím se i v dokumentech UNESCO, náleží aktivity českých národopisců ke 100. výročí zmíněné NVČ. Vedle řady publikovaných prací o lidové kultuře v českých zemích, vzniklo v České republice i mnoho národopisných výstav, z nichž nejvýznamnější je "Národopisná výstava 1995", slavnostně otevřená 15. května 1995 v hlavní budově Národního muzea v Praze.

Kolektiv pracovníků českého Národopisného muzea (jako součásti Národního muzea), vedený PhDr. Jiří-

nou Langhammerovou, představil veřejnosti národopisně i muzeologicky pozoruhodný obraz lidového života v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, zachovaný ve sbírkovém bohatství tohoto muzea. Autorce scénáře PhDr. J. Langhammerové se podařilo vybrat z více než 200.000 sbírkových dokladů vyváženou kolekci předmětů s výraznou vypovídací hodnotou. Výstavu rozdělila do dvou významových okruhů, přibližujících návštěvníkům lidovou kulturu hmotnou a duchovní. Aby se vyhnula možnému zkresení pohledu na tradice lidové kultury a při tom přece jen představila některé výjimečné exponáty, vložila mezi oba základní výstavní celky samostatný oddíl, věnovaný jak originálními doklady o Národopisné výstavě v roce 1895, tak unikátním předmětům, získaným sbírkotvornou činností Národopisného muzea od jeho vzniku v roce 1896 až do současnosti. Jedná se zejména o cenné polychromované plastiky, vzácné textilní práce, fajnše, a lidovou grafiku a malovaný nábytek, kde důraz na estetické hodnoty odrážel dobová kritéria sběratelské práce v prvních desetiletích činnosti Národopisného muzea.

V souladu s vývojem vědeckého národopisu se přirozeně vyvíjela i sběratelská aktivita pracovníků a spolupracovníků muzea, jejímž výsledkem jsou dnes poměrně ucelené sbírkové fondy jednotlivých oborů, dokumentující nejen hmotnou kulturu, ale přispívající hmotnými doklady i k hlubšímu poznání kultury duchovní.

Ve výstavním oddílu věnovaném lidové kultuře hmotné, si autorka klade za cíl podat obraz lidských činností

v rolnickém prostředí Čech, Moravy a Slezska, ovlivněný jak přírodními podmínkami tak rozvíjející se industrializací. Žádná muzejní expozice, ba ani seberozsáhlejší národopisné muzeum v přírodě však nemůže zachytit podrobně celou šíři výrobních činností na zemědělských usedlostech od stavění domu a jeho zařizování přes výrobu nářadí k zemědělské práci až po odívání či hotovení předmětů pro každodenní život, navíc v jejich regionální rozrůzněnosti. Výpověď o technologiích, o materiálech nebo o způsobech jejich používání totiž na výstavě vždy podává izolovaný sbírkový předmět - exponát. A právě výběr a zejména muzeologická úprava exponátů přispěly na "Národopisné výstavě 1995" k vytvoření téměř monumentálního obrazu lidové kultury jako důležité části našeho kulturního dědictví. To je významný přínos této výstavy, již lze chápat i jako studijní přípravu tak potřebné stálé expozice o české lidové kultuře.

Oddíly Příroda, Řemesla, Sedláci, Město a Práce tvoří jakoby samostatné sekce obrazu lidové kultury. Tvoří je předměty převážně z konce 19. a počátku 20. století, instalované jednak volně, jednak v tradičních vitrinách. Konzervátorská a restaurátorská péče, věnovaná vystaveným exponátům, rozšiřuje jejich poznávací hodnotu, i hodnotu estetickou. Snaha o co nejuplněnější pohled na hmotnou kulturu však vede i přes monumentální účín exponátů a architektonicky dobře zvládnutý výstavní prostor k poněkud nepřehledné mozaice přece jen rozdílných prvků (výrobní nástroje a užitkové předměty vedle pracovních i

svátečních oděvů), jakkoliv lze mezi nimi nalézat užší souvislosti.

Jinak je tomu v druhém výstavním oddílu, věnovaném lidovému zvykosloví. Jednotícím prvkem rozdílných exponátů jsou zde výroční zvyky nebo rodinné obyčeje. Vystavené exponáty jsou většinou neměnnými symboly, s nimiž se každý z nás v životě setkal. V dokonalém uspořádání navozují odpovídající asociace, i když nejsou doprovázeny průvodním verbálním nebo tanečním či hudebním projevem. Velikonoční, vánoční nebo masopustní zvyky jsou ustálené rituály, doprovázené řadou předmětů od moreny a létečka, nošených na Květnou neděli přes velikonoční hrkače a pletené pomlázky s kraslicemi - nezbytnými atributy Velikonočního pondělí. Masky, vypovídající o charakteru a významu adventních a předvánočních obchůzek, jesličkové hry a betlémy, jsou jistě atraktivními sbírkovými předměty, avšak především odrážejí svým výtvarným pojetím a výrazem tajemna svět představ, pověr i vědění minulých generací (avšak nikoliv nutně jen minulých). Milan Kundera v románu Žert napsal velice výstižně, že lidový obřad je tunel, v němž se zachovalo mnoho z toho, co nahoře zničily války, revoluce i neúprosná civilizace.

Zvlášť výrazné jsou tyto monumenty zřetelné na dokladech o svatbě. Mnohostranný pohled na svatební obyčeje prostřednictvím dokonale upravených exponátů naznačuje mnohé o etických i estetických hodnotách lidového rodinného života. Návštěvníci z řad etnografů a muzeologů mohou mít rozdílné názory na způsob prezentace sbírkových předmětů v některých

oddílech a diskutovat o jiných variantách scénáře, avšak nemohou popřít, že v Národním muzeu na Václavském náměstí v Praze je pozoruhodná expozice, již by mělo vidět co nejvíce lidí. Je dokladem péče státu a jeho institucí o křehké dědictví lidové kultury. Je škoda, že právě v době 100. výročí vzniku Národopisného muzea se nepodařilo odstranit přežitek socialistického megalomanství, kdy jedno z nejstarších evropských národopisných muzeí je stále součástí konglomerátu institucí nazývaného Národní muzeum.

Josef Jančář

NÁRODOPISNÁ VÝSTAVA ČESKOSLOVANSKÁ A STŘEDNÍ ČECHY

**Středočeské muzeum v Rostokách
u Prahy 3.11.1994 - 12.3.1995**

Jednou z prvních významných akcí předznamenávajících jubileum Národopisné výstavy byla výstava uspořádaná ve Středočeském muzeu. Vznikla za součinnosti dvaceti okresních, regionálních a městských muzeí ve středních Čechách a byla vzpomínkou na dobu příprav NVČ, na dobu, která je neobyčejně důležitá pro dějiny oboru i vývoj muzejnictví.

Byly zde vzpomenu ty krajinské národopisné výstavy, realizované v průběhu let 1893-95 (více než 40) a podíl tehdy se konstituujících muzejních spolků a muzeí na vlastní výstavě. Autoři scénáře, dr. I. Kubečková, dr. V. Jířiková a dr. L. Pro -

cházka, rozčlenili výstavní prostor, rámovaný celoskleněnými vysokými vitrínami, podie jednotlivých muzeí. Každé z nich se zde prezentovalo vlastními vybranými exponáty, přičemž byla jasné patrná snaha vystavit především ty předměty, které skutečně byly součástí expozice NVČ před sto lety. Na řadě z nich byly pietně ponechány originální visačky se starými inventárními čísly (hlavně výšivky a keramika), jiné byly zdařilou rekonstrukcí tehdejších exponátů (např. figurina v ženském kroji z Ruzyně v oddělení roztockého muzea, inspirovaná nepochybně fotografií v publikaci Výstava Československá národopisná, Praha 1896, s. 160).

Významnou skupinu tvořily autentické doklady z doby výstavy: korespondence, oběžníky, záznamy z výzkumů, kresby, fotodokumentace, suvenýry, loterie, diplomy a medaile. Zvláštní pozornost byla právem věnována některým osobnostem, které se zasloužily o dokumentaci lidové kultury v jednotlivých regionech. Vyzvednuta byla např. úloha F. Durase ve Slaném, B. Hoblové na Mladoboleslavsku, L. Malého v Příbrami, Č. Habarta na Sedlčansku, F.V. Netáhlika v Kolíně, A. Melichara v Benešově, V. Smutného na Nymbursku, K. L. Hájka na Rokycansku nebo Č. Rýznera v okolí Roztok.

Jednotlivé vitriny, přestože byly podřízeny scénáři, měly osobitý charakter, daný specifikou sbírkových fondů a pochopitelně i osobním výběrem muzejních pracovníků. Některé z dílčích expozic působily na diváka silně emocionálně. Například kladenská vitrina byla založena na efektním barevném

kontrastu černých součástí slavnostních hornických uniforem a vybraných bílorůžových krojových kusů z ženského šatníku.

Podobně silně, i když zcela jinými prostředky, účinkovala tradičněji koncipovaná vitrina z Rakovníka, poskytující jakýsi průřez běžnou venkovskou domácností s doklady všedního i reprezentativního nádobí, ukázkami nábytku, textilu, krojových součástí, dřevěných plastik i zcela profánní pastičky na myši. Pozornost přitahovala i vitrina mladoboleslavská s centrální figurínou v rekonstrukci ženského kroje a výběrem domácího a polního nářadí a nábytku (zcela nevhodně tu ale působil katovský meč). Zajímavá byla i monotematická "košíkářská" expozice z Čelákovic, typický příbramský betlém, obklopený kancionály nebo expozice kladoucí důraz na dokumentaci lidové architektury ve vitrinách muzeí v Sedlčanech, Kolíně, Rokycanech nebo Benešově.

Výstava byla důležitá i proto, že poskytla prostor pro prezentaci několika nově se osamostatnivších městských muzeí, která se snaží navázat na přerušenu tradici (např. Říčany, Sedlčany, Čelákovice, Unhošť, Velvary).

V posledních letech nebývá bohužel zvykem vydávat výpravnější výstavní katalogy. Je dobře, že roztocké muzeum tuto tradici porušilo. Výtvarně a graficky velmi zdařilý katalog (30 stran formátu A 4, černobílě i barevné fotografie) s úvodním textem I. Kubečkové a medailonky jednotlivých muzeí, řazenými, stejně jako v expozici, chronologicky podle data založení, je pěknou vizitkou prezentační práce roztockého muzea. Výstava sama

nepochybně přispěla u širší veřejnosti k přípravě vhodného klimatu pro centrální jarní výstavu v Národním muzeu.

Irena Štěpánová

VÝSTAVA LIDOVÉHO (?) NÁBYTKU V PALÁCI ŠLECHTIČEN

Není snad už jediného muzea, které by nezápasilo s nedostatkem místa pro své sbírky. Etnografický ústav Moravského (dnes už zase s historickým přídomkem) zemského muzea trpí tímto neduhem už celá desetiletí a musí se uchylovat k tomu, že některé fondy deponuje na více či méně vzdálených místech. Postiženy bývají především ty části sbírek, které jsou náročné na úložné prostory. Tak se stalo, že svoji mateřskou budovu musel na dlouhá léta opustit poměrně rozsáhlý fond nábytku a uchýlil se do nepříliš vhodného prostředí jevišovického zámku na Znojemsku. Až na několik vyvolených kusů ve stálé výstavní sbírce v Brně zůstávala kolekce nábytku ze široké veřejnosti dostupná jen těm nadšencům, kteří neváhali podstoupit asi stotřicetikilometrovou cestu, a to ještě jen v době, kdy provizorní expozice nebyla uzavřena kvůli stavebním úpravám zámku.

Brněnská prezentace nábytku se tedy stala vítaným zpestřením výstavního programu a ve svém celku byla milým překvapením: jednak umožňovala seznámit se s promyšleným výběrem rozmanitých druhů nábytku, jednak přibližovala jeho účel dobovými fotografiemi a drobnými interiérovými doplňky, ať už šlo o nádobí nebo

o "šturce" s voskovými figurkami světců. Nechybělo tu ani tesařské a truhlářské nářadí, jehož pomocí byl nábytek vyráběn. K naznačení prostředí, v němž nábytek fungoval, posloužily například závěsné obrazy či pendlovky.

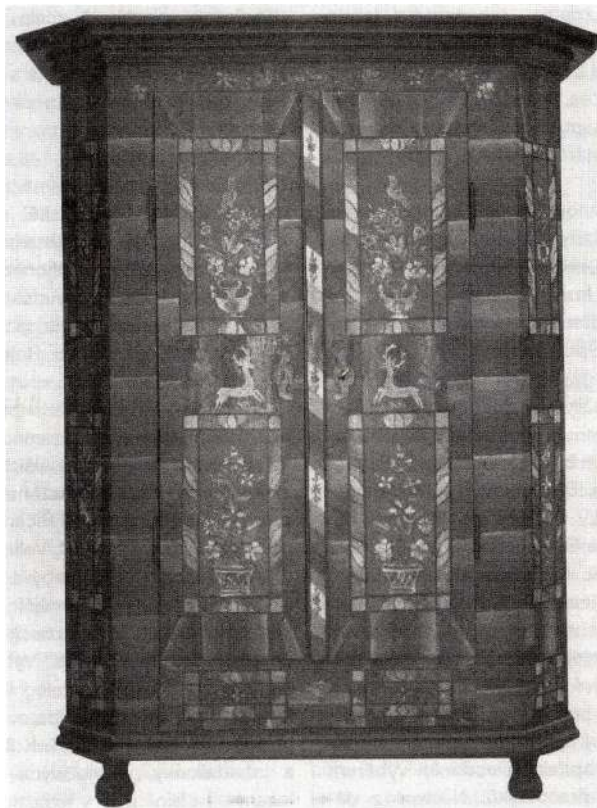
Katalog, který připravila autorka výstavy Eva Večerková, obsahuje nejen dostatek informací o historii a klasifikaci nábytku, o jeho zhotovování a zdobení i způsobech využívání, ale je vybaven také množstvím obrazových dokladů (bohužel dosti mdlé vytištěných). Myslím, že z terminologického zřetele není zcela přesné mluvit o typech lidového nábytku, když jde o jeho druhy, které se vývojově i regionálně mohou typologicky diferencovat, jak to ostatně vyplývá i z některých formulací v katalogu (např. na s. 7 se valašský prašťák připsuje z typologického hlediska ke starému typu lůžek). Nemohu se ovšem smířit s paušálním označováním nábytku, kterým se náš obor zabývá proto, že se na rozdíl od jiného vyskytoval v lidovém prostředí, za lidový. Svůj názor jsem vyložil v příspěvku *Nábytek lidový a zlidovělý* (Národopisné aktuality 25, 1989) a v širších souvislostech jsem se pokusil jej zdůvodnit v článku o systematizaci lidového a zlidovělého umění (Umění a řemesla 1989/2), popřípadě v článku *Eine Dichotomie: Volkskunst und volkstümliche Kunst* (Jahrbuch für Volkskunde 15, 1992). Mám za to, že právě nábytek je jedním z odvětví výtvarné kultury, na němž lze dlouhodobý a složitý proces zlidovování přesvědčivě demonstrovat, jak autorka na mnoha místech svého textu sama činí. Pojmoslovné problémy se

objevují též v německém souhrnu katalogu, a to už v překladu názvu výstavy - Möbel in Volkshäusern; to je složenina, která se v německé odborné terminologii snad vůbec nevyskytuje, protože je ustálen poněkud nepřesný pojem Bauernhaus, jehož se koneckonců v celém resumé běžně užívá. Nedůslednosti se objevují v německém

seznamu vyobrazení, kde bez zjevného řádu vedle sebe figurují jednou jen česká místní jména, jindy jen německá a konečně též obojí.

Ale to jsou jen nepodstatné poznámky, které se bezprostředně netýkají účelnosti, kvality a podmanivosti výstavy, o nichž nemůže být sporu.

Richard Jeřábek

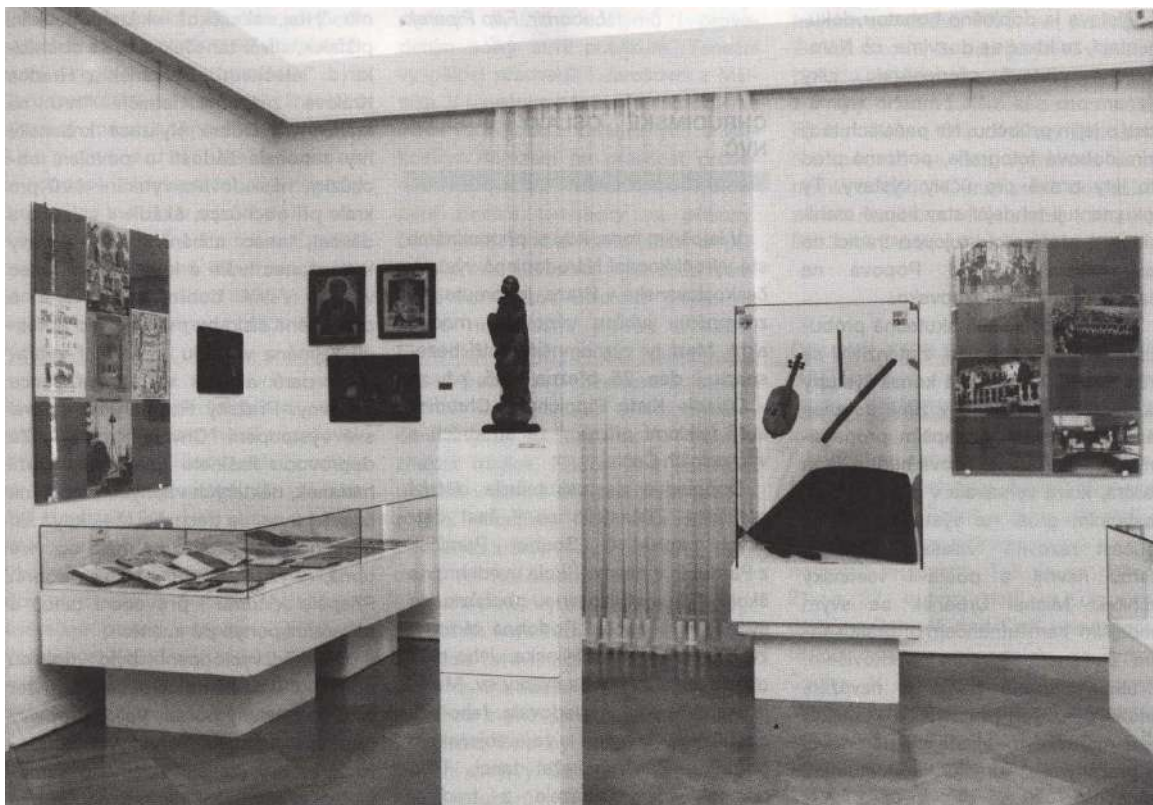
Skříň z Telčska, 1. čtvrtina 19. století. MZM Brno, i.č. N424.

VALAŠI SLAVILI V PRAZE ÚSPĚCH!

Tentokrát se jedná o záležitost historickou a ten velký úspěch, o němž psaly všechny pražské deníky, se týká vystoupení Valachů na Národopisné výstavě československé právě před 100 lety. Toto památné výročí si

připomínají všechny kulturní instituce v regionu. Ti, kteří jsou zvědaví, čím náš region tehdy okouznil pražské publikum a návštěvníky ze všech koutů rakousko-uherské monarchie, se musí vydat do záměčku Kinských ve Valašském Meziříčí, kde právě probíhá výstava *"Valašsko na Národopisné výstavě československé v Praze 1895"*.

Uvidí zde autentické exponáty, které skutečně byly před sto lety ve vitrinách pražského výstaviště, a není jich málo. Mnoho z těchto starých předmětů může veřejnost vidět vůbec poprvé po mnoha desítkách let, ať se jedná o krojové součástky, výšivky, tištěné šátky nebo ukázky místních řemesel a podomácké výroby (perleťářství, knoflí-

kářství, řezba, bohatý soubor keramiky z valašskomeziříčských dílen). Návštěvníky upoutá určitě také soubor rukou psaných a zdobených kancionálů a modlitebních knížek z minulého století, stejně jako lidové dřevoryty ze 18. a 19. století. Technicky zaměření hosté si se zájmem prohlédnou modely výrobních zařízení, z nichž nejvíce upoutá maketa valašské plti, voru, jímž se po Bečvě svázelo dřevo.

Výstava je doplněna bohatou dokumentací, ze které se dozvíme, co Národopisné výstavě předcházelo, jaký význam pro nás měla i mnoho zajímavostí o jejím průběhu. Na panelech hrají prim dobové fotografie, pořízené před sto lety právě pro účely výstavy. Ty dokumentují tehdejší stav lidové architektury i přežívající krojovou tradici na celém Valašsku, od Popova na Slavičínku až po Rožnovsko.

Akce v roce 1895 skutečně probudila zájem o náš region, zintenzivnil se příliv turistů, kteří v létě konali výstupy na památný Radhošť, v zimě se zase věnovali lyžování. Nejlepším propagátorem Valaška byla lidová hudba Jana Pellára, která vyhrávala v Hospodě Na posledním groši na výstavišti; tvořila součást rázovité "valašské dědiny", kterou navrhl a postavil vsetínský architekt Michal Urbánek se svým tehdejším zaměstnancem - praktikantem Dušanem Sámom Jurkovičem. V této hospodě došlo k navázání mnoha plodných přátelství a kontaktů mezi moravskými vlastenci, národovci a pražskými umělci a kulturními pracovníky.

V dnešní době, kdy často místo plodné spolupráce a radosti z úspěchů druhých jsme svědky prosazování

partikulárních zájmů institucí, jednotlivců i obcí, motivovaných často nejen hospodářsky, ale i osobními ambicemi, ješitností a pocitem zneuznání - a to ve všech oblastech života, i v hnutí národopisném - kéž by nás oslovila základní myšlenka Národopisné výstavy, zdánlivě stoletým prachem zavátá a nemoderní, idea *Československé vzájemnosti!*

Lubomír Filip Piperek

CHRUDIMSKÉ OSLAVY JUBILEA NVČ

V letošním roce, kdy si připomínáme sté výročí konání Národopisné výstavy československé v Praze, je tomuto významnému jubileu věnováno mnoho akcí. Mezi ty významnější patří bezesporu i den 25. března 1995, kdy se v Divadle Karla Pippicha v Chrudimi sešli folklórní příznivci ze středních a východních Čech.

Dopoledne se uskutečnila *dětská přehlídka*. Zúčastnilo se jí šest dětských kolektivů. Soubor Perníček z Pardubic v pásmu Škola uvedl hru na školní třídu a stylizovanou obchůzku na svátek sv. Řehoře. Podobné téma si zvolil i Vysočánek z Hlinska. Jeho blok ovšem začal zvuky na svátky sv. Matěje, teprve pak následovala řehořská obchůzka chlapců ve vojenském pořádku. Závěr náležel tanci. Toto pásmo více vycházelo z tradice, obchůzka byla pouze mírně scénicky upravena. Soubor Radost z Pardubic znázornil vynášení Smrti a vítání jara.

Stylizace vynášení a utopení Smrti byla přiměřená, bylo využito též řady vhodných říkanek. O přinášení "léta" se však na scéně jen mluvilo, vlastní "létečko" jako rekvizita chybělo. Soubor Vínek z Litomyšle vyšel ve své práci taktéž z jarní tematiky. Ve svých hrách na louce využil spoustu rekvizit, hraček, dětí různého věku, říkanek a her. I on vynesl "smrt ze vsi" a přinesl "létečko". Perníček z Pardubic v pásmu "Hřej, sluníčko" ukázal otloukání píšťalek, dívčí taneček a opět obchůzku s "létečkem". Červánek z Hradce Králové znázornil letniční "hru na království". Dobrá stylizace králenké hry započala žádostí o povolení obchůzky, následovalo vybírání darů pro krále při obchůzce, škádlení chlapců a děvčat, tanec, stínání koruny z hlavy krále, tanec krále s královnou a tanec všech. Velmi dobře zpracované a provedené číslo bylo potřebovalo upřesnit zejména v bodu rozdávání vybraných darů a také ve stínání věnce královny. Pražský Rozmarýnek nazval své vystoupení "Chvála jitřníček". Za doprovodu flašinetu (playback) využil hádanek, některých vtipných parodií na lidové tance. Je třeba říci, že i když šlo o souborovou tvorbu na málo obvyklé téma, vyznění bylo velmi dobré. Přispělo k tomu i provedení tanců a suverénní pohyb po scéně.

Dětské vystoupení bylo dobrou přehlídkou, nelze na ně ovšem pohlížet jako na ucelený pořad. Velké prodlevy mezi vystoupeními jednotlivých souborů způsobily, že šlo vlastně o samostatná představení ukázek souborové práce. Jediným spojovacím prvkem bylo průvodní slovo *K a m i l y S k o - p o v é*. Pořadem provázela nenásilně,

s citem pro dětské diváky. Na škodu však byla absence ozvučení. Takže při střídání souborů a nastalém ruchu některé informace se jen těžko dostávaly k uším diváka.

Zatímco po obědě probíhaly zkoušky dospělých souborů, využily dětské kolektivy i spousta návštěvníků možnost zavítat v divadle do výstavního sálu. Zde se totiž konala při příležitosti oslav NVČ znamenitá výstava *"Lidová kultura Chrudimská. Výstava o podnětech a vlivech NVČ 1895 v chrudimském regionu"*. Pořadatelem byla Chrudimská beseda, scénář, libreto a výtvarný návrh připravila Kamila Skopová a Jiří Kadeřávek za odborné spolupráce Jarmily Douckové, Ilony Vojanové a Ludka Štěpána. Expozice přinesla zevrubné informace o konání NVČ v Praze roku 1895 a o podílu regionu na ní (seznamy a předměty pro výstavu v Hlinsku), všimla si i vzniku regionálních muzeí v Chrudimi a ve Skutči, sběratelských aktivit a osobností, které se v tomto hnutí angažovaly. Vystaveny byly i kroje, lidový nábytek a zemědělské nářadí. Za zmínku stojí i instalace interiéru selské jizby se svatebním obřadním pečivem, řada výborných fotografií, expozice Souboru lidových staveb a řemesel Vysočina i závěrečné panely věnované práci tří významných folklórních kolektivů působících v oblasti: Kohoutku z Chrudimi, Vysočanku a Vysočanu z Hlinska.

V podvečer se uskutečnil pořad ke 100. výročí NVČ nazvaný *"Český rok v lidové obřadnosti"* (autoři a režie Jan Čumpelík a Jitka Vítková). Domácí Kohoutek z Chrudimi nazval své vystoupení *"Vánoční zvyky"*.

Ukázal poslední tance na svátek sv. Kateřiny, přásky, čarování na Ondřeje, obchůzku Barborky, Mikuláše a anděla s čertem, Lucky a Perchty. V mikulášské obchůzce využil i jiné tradiční masky. Číslo působilo velmi dobrým dojmem, navodilo patřičnou atmosféru, ovšem po pravdě nešlo o vánoční, nýbrž předvánoční adventní čas. Pražský soubor Gaudeamus zatančil *"čertovskou polku"*, v níž výbornou stylizací, využitím kostýmů i provedením polky strhl publikum. Taneční vyspělost předvedli i Jarošovci z Mělníka. V tanečním pásmu *"o vrkoč"* jsme viděli řadu tanců, zatančených s lehkostí a důrazem na přesnost provedení. Karmazín z Pardubic své vystoupení zaměřil tematicky na přásky. Dominoval v něm dívčí zpěv a pak párové tance. Soubor Hořeňák z Horní Nové Vsi - Lázní Běláhoř přivedl na scénu masopustní průvod s řadou tradičních maskar, z nichž takřka každá měla v pásmu své specifické uplatnění. Jednalo se o vskutku zdařilé předvedení zvyku, opírající se o dobrou znalost tradice. Radost II z Pardubic ukázala v jemné stylizaci dívčí zpěv a pletení věnečků, jarní chorovody a obchůzku královniček. Radost III, tedy starší věková skupina téhož souboru, ve svém bloku využila milostné motivy. Předvedla řadu lidových tanců, v nichž dokázala svou technickou vyspělost. Lipka z Pardubic v čísle *"Dotěrek"* vyšla ze zvyků při dokončení práce. I v tomto čísle byl důraz položen na taneční projevy. Závěrečné vystoupení patřilo souborům Radost II a III z Pardubic a jejich dožínkám s předváděním pastvy husí, kosení a hrabání (?) obilí, stavění panáků a svážení obilí vozem

taženým volem, hrou dětí na poli a sbíráním klásků, přivezením obilí k hospodáři a vlastními dožínkami. Do následného tance se ve finále zapojili zástupci všech zúčastněných souborů.

Vlastní pořad, jenž pouze v úvodu uvedla Kamila Skopová, byl zaměřen tematicky na obřadnost v průběhu roku. Ve skutečnosti šlo o předpremiéru pořadu středních a východních Čech připravovaného na květnovou oslavu NVČ na pražském Žofíně. Škoda, že nepřišel ještě v úvodu pořadu ohlašovaný soubor Vycpálkovci z Prahy. I tak však stála oslava stého jubilea NVČ v Chrudimi za zhlédnutí. Na tom, že se tato významná akce mohla uskutečnit, mají vedle domácích zásluhu zejména Ministerstvo kultury a IPOS-ARTAMA v Praze.

Jan Krist

OSLAVY JUBILEA NVČ V OSTROVĚ NAD OHŘÍ

Bližící se oslavy 100. výročí konání Národopisné výstavy československé na pražském Žofíně sebou přinášejí i závěrečné etapy příprav na ně v jednotlivých regionech. Tak se ve dnech 21. a 22. dubna 1995 v Kulturním domě v Ostrově nad Ohří uskutečnila oslava regionu západních a jižních Čech. V pátek večer připravilo regionální Folklórní sdružení Karlovarska pořad *"Rok pod Krušnými horami"* (scénář a režie Kateřina Hanková). Vystoupily v něm soubory z oblasti širšího Karlovarska a Krušnohoří. Jako první předvedl přásky rusínský soubor Skejušan z Chomutova,

dominoval tu ženský sborový zpěv. Český soubor z Chomutova ve svém vystoupení ukázal masopustní obchůzku, v níž využil řadu tradičních masek (medvěd, cikánka, kominík, muž v nůši, klibna, šašek). Dětský soubor Malá Dyleň z Karlových Var se ve svém pásmu snažil navodit atmosféru velikonoce. Takže diváci viděli velikonoční klepání, dívčí vití vinků, velkopáteční umývání a pondělní pomlázku. Český soubor z Chomutova pak podruhé zaujal diváky pásmem "máje", jehož hlavní náplní byl tanec chasy pod májí. Dětský soubor Žlutáček ze Žlutic ukázal hry na louce. V krátkém čísle využil i česko-německého škádlení. Dětský soubor z Teplé vyšel také z letních her malých dětí a z různých tanečních her. Domácí kolektivy - dětský Malenky a dospělý Radost z Ostrova nad Ohří - navodily příjemnou atmosféru českého posvícení. Podobně tomu bylo i s vánoční tematikou v podání souboru Dyleň z Karlových Var. Závěrem pořadu si všichni zazpívali společně píseň "V dobrém jsem se sešli". Pořad jako celek byl dobře sestaven, dodržel časovou posloupnost zvyků ročního cyklu. Soubory do svých programových čísel využily většinou domácí folklórní materiál, což je snad největší zásluhou, protože jinak jde o kdysi většinové prostředí českých Němců. Na závadu byla absence ozvučení i průvodního slova. Místo něj bylo každé číslo uvedeno krátkou "narážkou", např. klepači, koledou, říkankou apod. Sice to vypadalo pěkně, ale ne všem návštěvníkům to bylo dost jasné. Na závadu nebyla ani rozmanitá technická a interpretační úroveň jednotlivých, zejména dětských

kolektivů, určitá až neohrabanost některých tanečníků, rytmické rozcházení zpěvu a kapely, menší orientace tanečníků v prostoru jeviště apod. Přes tyto určité výhrady především k technické stránce vystoupení je třeba pořad vysoce ocenit. Už proto, že v obecném povědomí je Krušnohoří, stejně jako jiné oblasti dosídlené novým etnikem, chápáno jako folklórně zcela sterilní prostředí, v němž lze jen s obtížemi navazovat na domácí české, kdysi menšinové kulturní tradice.

V sobotu v podvečer se uskutečnil pořad "Obrázky z jihozápadních Čech" (scénář, režie, průvodní slovo a moderování Miloš Vršecký). Původně mělo jít o předpremiéru pořadu jižních a západních Čech pro oslavy na Žofíně, ale vzhledem k absenci čtyř souborů musel autor poněkud improvizovat. I tak však připravil pozoruhodný pořad, v němž důstojně vzpomenu i významu NVČ pro český národ a jeho kulturní emancipaci. Jako první pozdravil diváky "domácí" Dyleň z Karlových Var. Plzeňská Mladina se blýskla polkou v podání své kapely a pak postřekovskou "hyjtou". Další plzeňský kolektiv, Jiskra, taktéž nejprve předvedl hudební číslo s využitím tanečního projevu děvčat a pak následoval tanec "skočná". Jihočeský soubor ze Ševětína přišel na scénu s "vobžínkami" z Blat. Dobře vystavěnému pásmu vévodil zemitý taneční a pěvecký projev. Jihočeská kola zatančila Mladina Plzeň, po ní dětská Mladinečka ukázala hry na pastvě. Jiskra přišla s blokem "Žinkovská pout". Šlo však spíše o ztvárnění zábavy při této příležitosti. Po krátké přestávce upoutala pozornost opět Mladina svými "Plzeňskými

svatebními motivy", v nichž bylo využito materiálu z Černic, zapsaného roku 1850. Jednalo se o svatební děj od odchodu nevěsty z domu až po taneční zábavu. Jiskra zatančila mateník "klatovák". Kapela Mladiny ukázala, že umí hrát lidové písně a doprovázet štyjdyše. Plzeňskou pout' pak předvedla Mladinka. Opět však šlo spíše o hru dětí na jarmark při příležitosti pouti. Ovšem trochu zde chyběly některé rekvizity. S taneční hrou "koštěťová" strhl pozornost publika karlovarský soubor Dyleň. Poté, co se taktéž kapela Jiskry blýskla svým uměním, doprovodila tanečnický v pásmu o koloveckém mlýně meloucím staré báby na děvčata. Posvícenskou zábavu z Blat přiblížil divákům opět Ševětín. Závěr vytvořila Mladina scénickým ztvárněním dožíněk.

Pořad jako celek byl dobře sestaven, měl gradaci, průvodní komentáře byly příjemné a civilně předneseny. Škoda, že pěkná a záslužná akce byla málo a pozdě propagována, že se více nevyužilo možností, které skýtají lázně v tomto krásném koutu naší země. I tak však bude zřejmě náležet mezi ty významnější se vztahem k 100. výročí konání Národopisné výstavy československé.

Jan Krist

DĚTI ZE SLOVÁCKA VE STRÁŽNICI

Jaro tohoto roku je ve znamení přehlídek dětských folklórních souborů. Nejdříve proběhly v jednotlivých okresech a oblastech, v měsíci dubnu pak regionální přehlídky, z nichž lektorská skupina na základě vyhodnocení jednotlivých vystoupení navrhla vždy jeden soubor pro Celostátní přehlídku dětských folklórních souborů v Kroměříži (10.6.1995) a další dva pro II. zemské setkání moravsko-slezských dětských souborů (11.6.1995) v téměř městě.

Ráda bych napsala několik postřehů a dojmů z regionální přehlídky souborů Slovácka, která se konala ve Strážnici 22. dubna v pěkném prostředí Domu kultury Strážničan.

Po obědě proběhla krátká porada vedoucích s pětičlennou lektorskou skupinou (Anna Maděričová, Věra Haluzová, Jana Svobodová, Jiří Práchen-ský a Jaromír Nečas) a před 15. hodinou bylo již hlediště zaplněno malými diváky a přáteli dětského folklóru, kteří se přišli potěšit se slováckými dětmi okresů Hodonín, Uherské Hradiště, Břeclav a Zlín.

Všechny soubory (11) byly seřazeny podle abecedního pořádku názvu kolektivů do dvou bloků. Přehlídka byla doplněna vystoupením dvou hostitelských souborů ze Strážnice. Žerotíněk provedl zahájení a Danájek ukončil celý program. Mezi oba bloky bylo vsunuto nesoutěžní vystoupení tří malých forem.

První soubor regionální přehlídky byl Břeclavánek z Břeclavi. Reprezentoval Podluží číslem *"U sedláka dobře je*

slúžit". Líbila se nám jeho muzika, pěkné řazení figurálních tanců, vhodné užití "řeči cepů" i zakončení písní "Jede sedlák do mlýna" s tancem.

Druhý soubor byl z Kyjovska-Důbravěnka z Dubňan. Předvedla působivý žertovný obrazek *"Na jar-maku"* s veselým vyvoláváním prodávajících trhovců, kteří přinesli na scénu plno rekvizit a zboží a přivedli na prodej i volečka a krávu, jež se stali předmětem vtipného dohadování řezníka a hospodáře. Doprovázela je hudecká muzika Pavla Varmuže.

Zcela jinak bylo laděno číslo Handra-laček z Kunovic. *"Hoja, kravaři"* zapůsobilo krásným řazením málo známých písní kravařek při vyhánění na pastvu. Pohyb kravařek s kravami po scéně vytvářel zajímavou kresebnost a prozrazoval taneční prostorové citění děvčat.

Jako z jiného světa působilo vystoupení Hloťáčku z Nové Lhoty na Horňáčku, plné poesie, čistého dialektu, bezprostřednosti a humoru. Hloťáci si hráli *"Na veselú školu"*. Učili nás "řeckú alfabétu", malé skládaly z papíru a všichni dokázali, že je možno hrát i na originální hudební nástroje - třeba valchu, poklice, vařečky. Závodý stonožek vystřídal zápolení lenivých oslů. Prostě nás přesvědčili, že dětská fantazie je bez hranic. Musíme je pochválit za cenný přínos lidové slovesnosti místního charakteru, plno nevšedních nápadů, za vynikající využití herecké individuality dětských solistů - a to vše zcela přirozeně a spontánně.

Zcela kontrastně pak působilo soutěžní číslo "Hádej, hádej hadaču" souboru Hradišťánek z Uherského

Hradiště. Naznačili v něm novou objevnou cestu, jak je možno oživovat magickou sílu slova. Prosté dětské hádanky, ale jak originálně ztvárněné s velkou uměleckou invencí! Vynikající herně taneční projev dětí.

Předěl mezi prvním a druhým blokem vytvořil dívčí sbor ze Súchova, Jiří Šťastný z Vracova a CM Veličánku.

Druhou část přehlídky zahajoval dívčí Kohútek z Bánova s vtipným číslem *"Gde se bánovští chlapci poděli?"* Ti totiž hrají házenou, kopanou a košíkovou a tak děvčatům nezbyvá než si samy zatancovat "podšable", aby mohla chodit s májičkem - létečkem. Předvedla starý archaický tvar výčtu velikonočních dní i pěkný variant mazurky z Brodska.

Lúčánek z Louky vybral si téma *"Verbování na vojnu"*. Zajímavě rozehráli dvě ústřední postavy. Verbiře - sluháčího slasti vojenského života a moudrého hospodáře - který dovede vždy vtipně nastavit zrcadlo a odhalit negativní stránky vojny, takže chlapci se nedají zverbovat a verbiř odchází s nepořízenou.

Malá Štěpnička z Veselí nad Moravou nás mile překvapila číslem *"Co zpívá les"*, v němž děti předvedly svůj vztah k jarní přírodě, ptákům i lučnímu kvítí, z něhož víjí věnečky. Napodobují volání kukačky, hrají si na ježka, předvádějí ptačí řeč i rytmus dešťových kapek. Co se nám líbilo? Půvabné dětské pracovní kroje, veselé přirozené malé děti a jejich ruch na scéně, skotačení a hry a hlavně radost, která z nich vyzařovala.

Soubor Malšinka z Kostelce si vybral opět téma "na pastvě". Doprovázelo ho CM Javor s primášem Vla-

dimírem Diváckým. Začali zajímavým pěveckým sólem "Zahučala kravička", kterou vystřídala málo známá píseň "Pastýři vstávejte". Líbilo se nám jejich zpívání i to, jak rytmus písní dovedli umocnit vytleskáváním nebo vytukáváním kamínky. Poté šli jsme se pálivým tancem malých pasáků i zajímavou polyfonií dalších písní.

Předposledním souborem přehlídky byl soubor Radovánek z Napajedel. Herně taneční číslo "Na napajedelských lukách" začalo škádlením "Galán s galánků", které vystřídaly pěkně provedené pastevecké hry. Děvčata hnala husy a předvedla taneční hry se zajímavým variantem předávání věnečků. Radovánek si zvolil pro své děti správné jméno. Vždy se spolu s ním radujeme a přináší dobrou náladu.

Závěr patřil Veličánku z Velké nad Velickou. Horňácko je známé svou zpěvností a hrou hudců; to vše pěstují už u malé generace. Přivedli na scénu i malého gajdoše. Překvapením byl malý solista - šestiletý Pavel Zedníček, který zpíval jako ptáček a nepřekonatelně napodoboval zajička, takže rozesmál celé hlediště. Přesvědčil nás, že práce s dětskými soubory je stále perspektivní a že na světě není nic krásnějšího nad radostí rozzářené oči dítěte.

Hostitelský soubor Danájek ze Strážnice s výbornou muzikou uzavřel regionální přehlídku, z níž ze Slovácka pro Celostátní přehlídku byl vybrán soubor Hradišťánek z Uherského Hradiště a pro II. zemské setkání moravsko-slezských DFS v Kroměříži Důbravěnka z Dubňan, Hloňáček z Nové Lhoty a muzika Břeclavánku z Břeclavi.

Večer pak uzavřela pracovní beseda vedoucích souborů s lektory, na níž zaznělo z obou stran mnoho podnětných námětů pro další činnost dětských folklorních souborů. Pro děti bylo za odměnu přichystáno filmové představení.

Věra Haluzová

TVRDNICE 1995

42. ročník regionálních slavností "Podluží v písní a tanci" se uskutečnil ve dnech 26.-28. května 1995. V pátek večer se divákům představily vybrané dechové kapely z Podluží a přilehlých oblastí Slovácka. Pořadatelé tak vycházejí vstříc hudby milovanému podlužáckému publiku. Podobně i sobotní poodečer koncertovala dechová hudba ZUŠ v Dolních Bojanovicích. Po ní začaly "Soutěže ve zpěvu, tanci a o stárkovské právo" (autoři Jan Janulík a Zdeněk Uher). Soutěžilo se v kategoriích sóla muži a ženy, dueta muži a ženy, smíšená dueta. Součástí byla i přehlídka mužských pěveckých sborů (Tvrdonice, Stará Břeclav, Prušánky, Moravská Nová Ves, Týnec). Ukazuje se, že se na Podluží objevují stále nové pěvecké talenty. I výběr písní odpovídal záměru. Škoda jen, že se neklade větší důraz na čistotu krojového oblečení chlapců i děvčat. Zatímco se poroty (pěvecká, taneční) radily, mohli početní diváci sledovat pořad "Vesele na Podluží" od stejných autorů. Pořad se stejně jako loni členil do tří zcela samostatných oddílů. Dramaturgická výstavba programu nebyla dobrá, protože pořad

měl sestupnou tendenci. V první části cimbalová muzika J. Severina doprovodila několik dobrých zpěváků (J. Kosík, V. Dřevěný, Fr. Studenka, J. Kučerová, M. Herníková a mužský sbor z Kostic) ve "Vzpomínce na F. Mikuleckého" u příležitosti 25 let od jeho úmrtí. Ve druhém oddíle přivítala cimbalová muzika Hudci hostující zpěváky Z. Hnátkovou, M. Mordycha a mužský sbor z Tvrdonic. Závěr pořadu vytvořil za doprovodu cimbalové muziky Verbuňk soubor Šohaj z Prušánek. Vedle vtřené a verbuňku přinesl materiál z jiných oblastí Slovácka (hlucká, boršická, straňanská, korytňanská). Jejich interpretace však nebyla ani jistá, ani stylová, kolísalo i taneční tempo. Vystoupení nevytvořilo rozhodně vrchol večera, jak se očekávalo.

V neděli po mši svaté za účastníky slavností se na náměstí uskutečnilo tradiční *sjiždění chasy* na vozech tažených koňmi. S potěšením lze konstatovat, že účast byla podstatně větší než v posledních letech. Odpoledne prošel obcí slavnostní průvod "Hore Tvrdonicama". A po něm následoval hlavní pořad "Veselá je dědina" (autoři F. Studenka, Z. Šlichtová, J. Severin). V něm se opět potvrdilo to, co jsem o situaci na Podluží napsal v našem časopise po loňských slavnostech. Pořad byl třípůlhodinovou všehochutí od dětských vystoupení, zvláště školních souborů, hodičích se spíše na školní besídky či oslavu Svátku matek než na festival, přes vystoupení chasy z okolních vesnic a čísla renomovaných podlužáckých souborů (Břeclavan, Podlužan) až k našim (Tanečnica, Zavádka) či zahraničním hostům (Frommern z Belingen

v Německu). Jak vidno, pořad byl časově nadměrný, takže pozornost publika klesala. Pořadatelé snad mohli celé odpoledne více rozčlenit, např. na okénko hostů, dětí a vlastní pořad. Z průběhu bylo vidět, že někteří účinkující jen usilovně vyplňovali jim přidělený časový limit. A bylo jim to ke škodě. Výběr materiálu, zvláště u dětí z mateřských škol, byl velmi problematický. Někdy byla vazba na folklór příliš volná, jindy působila násilně. Pořad měl proto kolísavou úroveň a negradoval. Prospěl by mu přísnější výběr a kratší čísla. Průvodní slovo mělo být méně romantizující a méně patetické. Kladem pořadu bylo využití širokých možností, které skýtá scéna s přilehlým okolím. Škoda, že se nepodařilo více využít chasy než jen při zvedání stárka Podluží. Navíc se zdálo, že chlapci o tom, co mají dělat na scéně, měli jen matnou představu. O vystoupení dětí z MŠ ve Tvrdonicích ("Malované děti") a Lanžhotě ("Háj, husičky, háj") platí to, co jsme řekli výše. Soubor Pomněnka z MŠ ve Tvrdonicích využil dobře motivu dětské hry "na stařečka" k dobrému pásmu, v němž použil i tance. Cimbálová muzika Fialka z Hodonína prokázala jistou vyspělost technickou, výběrem repertoáru však zůstala poplatna svým předchůdcům a vzorům (dětské cimbálové muziky pod vedením F.Čecha). Valašské tance a písně ukázal hostující dětský kolektiv Tanečnica z Nového Jičína. Na škodu jejich vystoupení byla malá rytmická souhra mezi zpěváky-tanečníky a kapelou. Příjemným osvětlením pořadu byli vítězové soutěže dětských zpěváků "O malovaný tulipán B. Šebetovské", jež doprovodila

cimbálová muzika Břeclavan. Břeclavánek I ("Ve mlýně") i Břeclavánek II ("Čarovná noc svatojánská") přišli s choreograficky zpracovanými a komponovanými obrázky. Cimbálová muzika J. Severina představila své hosty F. Studenku, E. Tesaříkovou, J. Kučerovou a J. Severina. Slovácký krúžek z Kostic předvedl za doprovodu dechové hudby Tvrdončanka hodové pondělí, kdy se ujímají vlády nad hodymi ženatí muži, číslo bylo logicky vystavěno na dobrých pěveckých, ale i tanečních výkonech členů mužského sboru. Soubor Podlužan se uvedl "svatebními obrázky", v nichž využil i průvod se sulicemi a rekonstrukci "krobótského obřadního tance". Přes snahu zaujmout krojovým vybavením soubor působil pěvecky i tanečně nevyváženě až začátečnický. Domáci Slovácký krúžek nazval své vystoupení, které také doprovodila dechová hudba Tvrdončanka "Ze Slovácka". Jednalo se však o neúplnou Slováckou besedu, v polovině předělenou vrtěnou. Tu je třeba říci, že krúžek besedu technicky příliš nezvládl. Částečně za to mohou podlužácké kroje, nehodící se příliš k jiným tancům, ovšem tanečníci měli místy velké problémy se základními kroky slováckých tanců a také s jejich tempem. Chasa z Týnce provedla "šlaháčku" tak, jak ji asi koná. Měla by více dbát na úplnost krojového vybavení. Hostující Zavádka z Čejkovic ukázala rozloučení chlapců před odchodem na vojnu v hospodě. Využila v něm jak řadu tanců, tak motivu sporu domácích chlapců s přespolními. Číslo zaujalo především tancem "klobukový". Hlavním hostem slavností byl tentokrát německý soubor Frommern

z Bellingenu. Zatančil řadu zajímavých tanců, za zmínku stojí např. kalup, taneční zápas dvou chlapců a zejména mečový tanec za doprovodu bubny s využitím postavy masopusta a jeho smrti. Škoda jen, že toto vystoupení shlédlo už málo diváků, protože část jich odešla. Tečku za celým festivalem vytvořil soubor Břeclavan osvědčeným tanečním číslem "Za horama, za dolama".

Tvrdonické národopisné slavnosti "Podluží v písni a tanci" náležejí mezi nejstarší folklórní regionální festivaly u nás. Dá se říci, že kalendárium folklórních festivalů si bez nich neumíme ani představit. Na Podluží plní zcela nezastupitelnou úlohu. To by si měli uvědomit všichni, kdo v tomto kraji žijí nebo k němu mají vztah a mohou něčím pomoci. Zatímco politické a společenské uvolnění v naší zemi řadě podobných akcí výrazně pomohlo, na Podluží po zániku okresního kulturního střediska se dosud nenašel nikdo, kdo by na sebe vzal tu drobnou organizační práci, bez níž se podobná akce neobejde. Klobouk dolů před starostou, pracovníky obecního úřadu ve Tvrdonicích a několika jejich spolupracovníky. Konají obtížnou a pro budoucnost velmi potřebnou práci. Ale potřebují pomoci. Na Podluží žije spousta schopných, nadaných a folklóru rozumějících osobností. To žádný z nich nemá chuť a potřebu se zapojit do programové a organizační přípravy dalšího ročníku?

Jan Krist

BRŇENSKO TANČÍ A ZPÍVÁ 1995

Tato tradiční brněnská hudební a taneční přehlídka folklorních souborů a skupin se vzdor nejistému počasí letos uskutečnila včetně průvodu a pod širým nebem na nádvoří brněnské Staré radnice 15. června. Byla věnována 100. výročí Národopisné výstavy československé, uvedla tedy něco z toho, co bylo před sto lety na krajinských výstavkách a výstavě samé uvedeno (např. část troubských hodů, ořechovské královničky), ale i nejnovější tvorbu souborů, zabývajících se folklorním materiálem národopisné oblasti Brněnska. Přehlídku výrazně ovlivnila skutečnost, že asi měsíc před jejím konáním se většina zúčastněných skupin a souborů aktivně podílela na natáčení tanců tohoto regionu pro videoprogram *Lidové tance z Čech, Moravy a Slezska*, což pro mnohé z nich znamenalo rozšíření tanečního repertoáru a pro všechny intenzivní práci na kvalitě interpretace.

A tak se publikum mohlo seznámit s některými výraznými novinkami. Byly to především rekonstrukce tanců podle záznamů Františka Sušila a Lucie Bakešové, jako byla "provlíkaná sousedská" z Turčan v podání manželů Bohuslava a Hany Polákových, "holóbek" z Ořechova a "Oj na krakovským mostě" z Tikovic malé taneční skupiny Brněnských Hanáků, "vláčitá" z Kuřimi Komiňáků z Brna-Komína, ořechovské královničky Pištělkova dětského souboru písní a tanců. Dalšími rekonstrukcemi byly "líšeňské povčácké" tanec podle záznamů Františka Svobody, předvedený chlapci Pištělkova

souboru, a tance z Drysic (tedy z polemezí Brněnska a Hané) podle záznamů Jana Vaculíka z r. 1895, s nimiž přišel Křenovák z Křenovic u Vyškova. K rekonstrukcím patřila i instrumentální hanácká Brněnských gajdošů.

S novými choreografiemi přišli Líšňáci z Brna-Líšně (řemeslnické tance, hotařská) a vysokoškolský soubor Polana (hodová kola, reje a hry z jižního Brněnska z choreografické dílny PhDr. Věry Kovářů).

K novinkám patřilo, že Komiňáci netančili s obligátním doprovodem muziky s harmonikami, ale při Brněnských gajdoších, podobně Křenovák se ženskou muzikou Hájek z Ostopovic, dále skupina "tetiček a stréčků" z Tuřan, která přišla s "vostatkovým" právem žen, kolem a ševcovskou.

S tradičními částmi svého repertoáru přišla chasa z Tuřan (tance při zahájení hodů), soubor Vrčka ze Šlapanic ("vostatkové" právo s tanci "kovářská", "bublavá", "pantalone" a mazurka), Podskalák z Troubska (stínání berana s příslušnými obřadními tanci "pšenka" a "litory") a konečně Vostopovčáci z Ostopovic (ženská kola a tanec šotyška z Padochova, "rédovák" ze Střelice a "tesař").

Jako obvykle byla většina souborů a skupin vystrojena v dokonalých slavnostních krojích, kromě Líšňáků, kteří tentokrát doli přednost nepřiliš svěcné stylizaci všedního kroje.

Poutavý a graduující program připravila Zdenka Jelínková, již v závěru zástupci pořadatelů (Kulturní a informační centrum m. Brna a Okresní úřad Brno-venkov) předali diplom Odboru kultury Magistrátu m. Brna a Kulturního informačního centra k jejímu

životními jubileu. Komentář byl věnován přípravám, průběhu, dobovým souvislostem, tehdejšímu i současnému významu Národopisné výstavy československé zejména vzhledem k podílu Brněnska.

Nejisté počasí bylo příčinou, že návštěva byla poněkud menší než v předchozím roce, ale sedadla nádvoří Staré radnice byla v podstatě zaplněna.

Jan M. Krist

II. SVĚTOVÝ KONGRES A GENERÁLNÍ SHROMÁŽDĚNÍ MEZINÁRODNÍ ORGANIZACE LIDOVÉHO UMĚNÍ I. O. V.

se konalo ve dnech 19. - 24. dubna 1995 v Mödlingu v Rakousku. V rámci kongresu se konal i vědecký seminář na téma *Tolerance a lidové umění*. Kongresu se zúčastnili delegáti z 51 zemí především z Evropy a Asie, když delegáti ze zemí Afriky a Jižní Ameriky se většinou z finančních důvodů omluvili. Tříčlennou delegaci IOV České republiky vedl její předseda, ředitel Valašského muzea v přírodě PhDr. J. A. - roslav Štika, CSc. Zahájení kongresu se zúčastnila celá řada členů zastupitelských sborů v Rakousku. Úvodní referát přednesl ministr kultury Maďarské republiky prof. dr. Bertalan Andrasfalvy, který hovořil o souvislosti lidové kultury s mezinárodním porozuměním a tolerancí. Svůj zajímavý referát končil slovy: "Jen ten, kdo zná lidovou kulturu svého národa, kdo ji rozumí a kdo si jí váží, může ctít a uznávat kulturu a tradice národa druhého".

Dr. Ursula Hemetek, vedoucí Institutu pro lidovou hudbu ve Vídni, hovořila na téma *Lidová kultura proti nacionalismu, fašismu a válce*. Dr. Harald Gardos, generální sekretář rakouské komise UNESCO mluvil na téma *1946-1996 - 50 let UNESCO - 50 let ve službách světové kultury*. Prof. dr. Mieczysław Marczuk z Polska, předseda mezinárodní komise IOV pro vědu a výzkum, vystoupil s referátem *Ohrožení lidové kultury v současném světě*. Referáty vzbudily velkou pozornost a vyvolaly i bohatou diskusi o této dnes tolik aktuální problematice nejen v jednacím sále, ale i mimo něj. Poslední den kongresu byl věnován administrativním a organizačním otázkám a jednání v odborných komisích.

Radomil Rejšek

GUBERNIÁLNÍ SBÍRKA PÍSNÍ A INSTRUMENTÁLNÍ HUDBY Z MORAVY A SLEZSKA Z ROKU 1819. Uspořádal PhDr. Karel Vetterl (†), k tisku připravila PhDr. Olga Hrabalová. Vydal Ústav lidové kultury ve Strážnici 1994, 488 stran, 331 notových zápisů, úvody, dokumentace, soupisy nepublikovaných materiálů

Po neuvěřitelném odstupu 175 let se dostává do rukou zájemců i širší veřejnosti jádro tzv. Guberniální sbírky, notové záznamy lidových i zlidovělých písní a tanců s podrobnými komentáři. Velkorysá akce, uskutečnělá z podnětu vídeňské Gesellschaft der Musikfreunde za plné podpory zemských vlád

rakouské monarchie, měla v realizaci jednoznačný úspěch, avšak její výsledky se v tehdejší době nedostaly na veřejnost. V Čechách použil části zápisů Jan Rittersberk ve své sbírce (1825) a teprve 1987 vyšly *Nejstarší sbírky českých lidových písní* (Kolovratský rukopis, Sbírka ze Sadské atd.) v edici nedlouho před tím zesnulého Jaroslava Markl a. Na Moravě byla situace složitější. Na moravskou část sbírky upozornil až po 70 letech František Bartoš a část z ní vydal ve své třetí sbírce (1901). Skupinu písní použil Leoš Janáček v edici *Moravské písně milostné* (1926 ad).

Nezáviděníhodné osudy tohoto jedinečného sběru z počátku minulého století dokládá v Čechách skutečnost, že tehdejší ředitel pražské konservatoře Dionys Weber při probírce materiálu mnoho zápisů zničil (!); sbírku odhadl K. Vetterl na 400-700 zápisů. Uvedeme-li, že v Dolním Rakousku byl výsledek jen o něco vyšší než 400 písní, pak se nám jeví přes 1000 zápisů z Moravy a Slezska jako výmluvný doklad bohatství lidové tvorby těchto zemí. Vedle lidových světských písní obsahuje sbírka tance, lidové i společenské, skladby umělé, chrámové písně, pohřební zpěvy a vánoční pastorely. Guberniální sbírka moravskoslezská se dochovala ve dvou exemplářích, brněnském a vídeňském.

Vydání sbírkového jádra z Moravy a Slezska je celoživotním dílem Karla Vetterla. Jeho rukopis poznáváme v řadě případů již ze srovnání notového duktů nářevů a z vyčerpávajícího srovnávání materiálu textů. O Hrabalová přehlédla Vetterlův rukopis,

doplnila výběr písní o 75 dosud zbývajících nepublikovaných a o písně roztroušené po již nedostupných sbírkách a časopisech (s výjimkou písní u Bartoše III, Janáčka-Váši a 4 zápisů Gallašových), které opatřila komentáři. Zpracovala rovněž rejstřík materiálu zapsaného u německých obyvatel na Moravě a ve Slezsku, který nebyl publikován.

Nad vydáním Guberniální sbírky, byť fatálně opožděným, lze vyslovit upřímnou radost. Každý jen trochu do pramenů zahleděný badatel potvrdí, jak obtížná je práce v archivech. Vzorá notografická i textová edice umožní nyní jak v textu, tak v komentářích rychlou orientaci. V neposlední řadě pak není třeba zdůrazňovat význam vydání Guberniální sbírky pro soubory lidových písní a tanců, zájemce o lidovu tvorbu, hudebníky a literáty i širší veřejnost. Folkloristické rozčlenění ne vždy zcela folklórního materiálu (písně lidové a zlidovělé, písně pololidové a umělé, a v těchto oddílech milostné písně, svatební písně, parodie atp.) pak ještě stupňuje snadnost orientace. Sbírka poskytuje obraz repertoáru na Moravě a ve Slezsku v prvních desetiletích minulého století. Značný podíl poloumělého materiálu vynucuje mimoděk otázku, zda si byli vědomi jednotliví sběratelé, často venkovští kantoři, plného významu svého úkolu, zda nedávali přednost písním kostelním a umělejšími před lidovými. Na druhé straně právě tato zvýšená pozornost umělejšímu útvarům zachovala ve sbírce melodie lidových zpěvohor a frašek (č.304-318 sbírky). Mimořádně zajímavé jsou v této edici zápisy tanců a instrumentální hudby, které zaujaly již

F. Bartoše. Na mnoha místech se ve sbírce setkáme se zjevnými památkami staré kantorské hudby; ještě výrazněji se dochovaly u Bartoše III instrumentální tance v kantorské úpravě pro klavír.

Guberniální sbírka ležela předlouhý čas v nakladatelství v centru a to v době, která se zaklínala kladným poměrem k lidové tvorbě. Nedávno se jí ujalo vydavatelství, kam nejvlastnější patří. Je to od dob reedice Sušilovy sbírky nejen největší čin na Moravě, ale pořadí vydavatelský čin v celém našem státě.

Jan Trojan

NÁRODOPISNÉ KRESBY JOSEFA V. SCHEYBALA. Ke stému výročí Národopisné výstavy československé v Praze 1895, nestr., černobílé a barevné reprodukce kreseb. Vlastním nákladem PhDr. Jany Scheybalové, angl. a něm. resumé

Výpravná a technicky kvalitní publikace je věnována 100. výročí Národopisné výstavy československé (dále jen NVČ) a 50. výročí dokumentační práce a badatelské činnosti významného národopisného pracovníka PhDr. J. V. Scheybala (nar. 1928). S jeho osobou je spojeno studium hmotné lidové kultury zvláště v oblasti Pojizeří, Podkrkonoší, Českého ráje. Více jak čtvrt století působil jako odborný pracovník Severočeského muzea v Litvčicích.

Úvodní studie J. Scheybalové je zaměřena jednak na přínos NVČ k rozvoji národopisné dokumentační práce

(zejména co se týče kresebné a fotografické dokumentace, pořizování modelů a terénních sběrů) a jednak pojednává o výzkumné a publikační činnosti jednotlivých regionálních badatelů - amatérů v severovýchodních Čechách v průběhu devadesátých let 19. století. Autorka se soustředila zvláště na tři nejvýznamnější centra národopisného hnutí sledovaného regionu - na Turnov (spojen s osobou akad. malíře Jana Prouška), Hořice v Podkrkonoší a Lomnici n. Popelkou. Ještě před přípravným obdobím k NVČ vznikají právě v těchto městech první vlastivědná muzea v této oblasti (Turnov 1886, Lomnice n. P. 1887, sbírka živnostenského společenstva v Železném Brodě byla založena již v r. 1870). V krátkém příspěvku dále J. V. Scheybalová zhodnotila Scheybalovu národopisnou kresbu, především pokud jde o studium severočeské lidové architektury.

V publikaci je otištěno téměř 45 reprodukcí Scheybalových kreseb (kresby tužkou, akvarely) lidové architektury (včetně interiérů, technických staveb, architektonických článků, sakrálních objektů a lidového oděvu). Jde o kresby z terénních výzkumů, při nichž mnohé zachycené objekty již neexistují, nebo byly značně přestavěny. Pouze část kreseb uveřejněných v tomto sborníku byla již publikována. Autor zde prezentuje své kresby z českých zemí, dále Slovenska a též ze záchranných výzkumů realizovaných ve Slavonii a Chorvatsku v r. 1969.

Z horního Pojizeří zaujme akvarel (z r. 1957) bývalého hostince U slunce v Železném Brodě, okr. Jablonec nad Nisou, s bohatě skládaným štítem

z barevné břidlice, dále akvarel (z r. 1961) zachycující sochu P. Marie z r. 1739 na návsi v obci Třtí, okr. Liberec nebo akvarel (z r. 1982) zobrazující krkonošského budaře z doby kolem r. 1830 (zde autor využívá archivních pramenů a ikonografických dokladů). Ze studia městské zástavby severovýchodních Čech čerpají kresby empirového portálu kamenného domu čp. 297 v Turnově (z r. 1962) a podloubí domu čp. 58 na náměstí v Mnichově Hradišti, okr. Mladá Boleslav (z r. 1958). Ze Scheybalových kreseb lidového nábytku jsou zde publikovány kupř. akvarel malované skříně z doby kolem r. 1840 z obce Javorník, okr. Trutnov (z r. 1954) a kresba židle s opěradlem ve tvaru dvojhavého orla z Mladoboleslavska (z r. 1982).

Z interiérů lidových obydlí upoutají tužkové kresby (z r. 1954) různých typů topenišť v jizbách domů v Závadce nad Hronem (okr. Banská Bystrica). Z vesnických technických staveb jsou ve sborníku otištěny kresby dřevěných větrných mlýnů beranního typu z Litultovic, okr. Opava (z r. 1965) a Borovnice, okr. Trutnov (z r. 1960), dále pískovcového mlýníku z Frýdštejna, okr. Jablonec nad Nisou (z r. 1960) a vahadlové studny z Dymokur, okr. Nymburk (z r. 1982). Z drobných sakrálních objektů upoutá kupř. kresba tužkou (z r. 1968) pískovcových skloupkových Božích muk ze 17. století z obce Chlum, okr. Česká Lípa, a z akvarelů dokumentujících lidový oděv např. kroj děvčete z doby před polovinou 19. století z Turnovska (z r. 1982).

Publikace je vítaným a kvalitním edičním počinem k 100. výročí NVČ a zároveň sponzorským darem muzeím,

kteřá pořádají k tomuto jubileu kulturní akce.

Lubomír Procházka

VÝSTAVNÍ ZPĚVNÍK JANA PELÁRA. NA PAMĚŤ NÁRODOPISNÉ VÝSTAVY ČESKOSLOVANSKÉ V PRAZE 1895. Z rukopisné sbírky Jana J. Nymburského vybral a k vydání připravil Zdeněk Mišurec. Vyd. Folkloří sdružení České republiky, Hudební nakladatelství Kneifel a Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm. S. 1-70.

Jedním ze souborů regionálních vesnických staveb na Národopisné výstavě československé v Praze r. 1895 byla tzv. valašská dědina s rázovitou hospodou zvanou Na posledním groši. Sem přivedl Leoš Janáček, propagátor živé lidové písně a hudby na výstavišti, proslavenou valašskou cimbálovou muziku Jana Pelára (1844-1907), aby zde vyhrávala k tanci i poslechu návštěvníkům výstavy. Tento vynikající klarinetista, zpěvák a tanečník, vlastním povoláním řezník, hostinský, knihář a výrobce trakařů, nadšený organizátor lidových zábav, pohotový improvizátor hudební i slovní, podezíraný z autorství mnohých písní, se stal legendou valašské lidové hudby a na výstavě se těšil nebývalé pozornosti návštěvníků.

O zachování výstavního repertoáru Pelárovy muziky se zasloužil sběratel lidových písní Jan J. Nymburský, jehož sbírka písňových zápisů z nejrůznějších oblastí Čech z let 1850-1916 je uložena

v Ústavu pro etnografii a folkloristiku AV ČR v Praze pod sign. 87/360. Součástí této sbírky je i soubor 59 nářevů se 105 texty, zachycenými od Pelárovy muziky v Praze během výstavy, které jsou obsahem tohoto zpěvníku. Jsou to především písně valašské, z nichž 13 má instrumentální dohrávky, ale i písně českého původu, zachycené zřejmě od zpívajících posluchačů a hrané na přání. Některé ze zachycených slok nesou stopy náhlé Pelárovy improvizace. Převládají písně humorného ladění.

Zpěvník uvedený předmluvou je doplněn srovnávacími odkazy s publikovanými sbírkami, tabulkami přehledů charakteristik nářevů a textů, vysvětlivkami použitých symbolů a soupisem srovnávaných písňových sbírek. Tato užitečná publikace přináší nejen zajímavé pohledy na repertoár vynikající valašské muziky sklonku 19. století a tím i na tehdejší zpěvnost tohoto kraje, ale ukazuje i na původ oblíbených valašských písní v Čechách, která přetrvávala i v následujících desetiletích prakticky až do naší doby. Vždyť mnohé písně, které se z výstaviště rozšířily do celých Čech (Černá vlna na bílém beránku..., Ide Marína do Šantorýna..., Dú Valaši, dú..., Všeci sa ptajú, komu to hrajú..., Zatoč ty sa, moja milá, okolo mňa...) nechyběly v repertoáru různých stolních společností, na školních a sokolských výletech a později se dokonce dostaly i do školních zpěvníků. Málokdo dnes tuší, že k jejich rozšíření v Čechách přispěla právě Pelárova muzika na Národopisné výstavě v Praze roku 1895.

Věra Thořová

SÚŤAŽ V TOČENÍ KERAMIKY PRE MODRANOV

Podľa informácií Ing. Jaroslava Konvalinu, predsedu družstva Slovenská ľudová majolika v Modre, sa v dňoch 11. až 13. novembra 1994 v Keramike Kunštát na Morave uskutočnil XXIV. ročník Medzinárodnej súťaže v ručnom točení keramiky pod úradným názvom "Keramika Kuštát". Súťaž bola organizovaná záujmovým združením výrobcov keramiky: Keramickým cechom, ktorý združuje osemmásť výrobcov keramiky (výrobné družstvá, súkromných podnikateľov, akciové spoločnosti).

Podľa dĺžky praxe, sa súťažilo vo dvoch kategóriách. Každý zo súťažiacich si vylosoval štyri výrobky (tri povinne predpísané, jeden voľná tvorba), ktoré musel vyhotoviť a prezentovať sa prísnej sedemčlennej hodnotiacej komisii, s predsedom poroty L. Lipaim, v stanovenom časovom limite.

V prvej kategórii do päť rokov praxe I. miesto z 9 súťažiacich získal František Pernecký zo Slovenskej ľudovej majoliky v Modre, ktorý získal zároveň aj sponzorskú cenu za Najlepší výrobok. Na ďalších miestach boli títo: 2. Lichá z Ľubietovej, 3. Balčarková, Hloušek, 4. Sotona, Hlináková, 5. Olivová, Hlináková, 6. Jílek, Halas, 7. Hudec, Ľubietová, 8. Polančeková, Pollák-Holíčky a 9. Kolčava, Hloušek.

V druhej kategórii nad päť rokov praxe I. miesto zo štyroch súťažiacich získal Ľuboš Šimonovič, tiež zo Slovenskej ľudovej majoliky v Modre, 2. Hlavinková, súkr. podnikateľka, 3. Kotouček, Halas a 4. Hura, Likess.

Slovenská ľudová majolika v Modre spolu so svojimi staršími i mladšími generáciami takto opäť potvrdila mimo-riadnu tradičnú remeslnú zručnosť, entuziazmus a kvalitu pracovníkov, ako aj zvučné meno tohto starobylého historického, kultúrneho, vinohrad-nického mesta Modra (v okrese Bratislava-vidiek) v keramickom svete.

Milan Urbanovský

KYJOV "OLYMPIJSKÝ"

Připomněl jsem si onehdá město svého mládí. Na mládí si občas rádi vzpomeneme a to tím spíš, jak se od něho vzdalujeme.

Totíž můj mladší syn Jakub mně ukázal učebnici Vlastivědy pro čtvrtou třídu. Takovou, která už nebude vnášet zmatek mezi učitele, rodiče a děti. Zajásal jsem poprvé. Podruhé, když syn nalistoval stranu šedesát šest, kde je fotografie z kyjovské jízdy králů. Můj kamarád a spolujezdec Oldřich Šmíd ze Skoronic je tam vyfotografován a ocitá se tak ve společnosti Karla IV., J.A. Komenského a T.G. Masaryka. Jaká čest pro Skoronic! Tak ve školách se budou učit o naší jízdě králů! Jaká čest pro Kyjov! A pro Slovácké roky - ty olympijské hry Kyjovska! Ano, i ten čtyřletý cyklus nasvědčuje tomu, že tak jako se světoví sportovci sjedou jednou za čtyři roky a předvedou co umějí, tak i ctitelé folklóru, zvyků a tradic z Kyjovska, Moravy a Čech se sejdou v Kyjově a předvedou, co ještě nezapomněli, co jim zůstalo a co mají rádi.

Jízda králů ze Skoronic. Foto J. Holcman, 1979

Tak i my, Skoroňáci, se od roku 1956 těžíváme na završení onoho slováckého olympijského cyklu, abychom posháněli koně, osedlali je a před cimbálkou Jury Petrů předvedli prostřednictvím umění nejlepších jezdců, jak se na nich cifruje. Abychom znovu podstoupili souboj rozumu s citem, ve kterém vítězí cit co pije víno a křičí po náměstí hýlom, hálom! Abychom u domu Jošky Sedláře shlédli, jak má vypadat věčný slovácký furiant, abychom před radnicí, tím hrdým a majestátným svědkem dobrého i zlého, žádali starostu o povolení za přítomnosti tisíců zvědavých očí. Abychom vedle kostela vzpomněli Petra Bezruče a jeho báseň Kyjov, kterou ač nás neznal, napsal o nás, abychom před sklárnou ochutnali červeného vína z čerstvých skleniček, k tomu účelu speciálně a k naší poctě zhotovených. Abychom pouštěli koně v trysk a to až na Újezd k rodákovi ze Skoronic a bývalému vyvolávači Vašku Křížkovi, abychom na zpáteční cestě řezali zatáčky až nám klobouky lítají po stromech...

Abychom... naplnili všechno to, co se za tím obrázkem ve Vlastivědě skrývá... To není jenom Oldřich Šmíd ze Skoronic, to není jenom kousek jeho koně a kousek radnice, to je jízda králů, to je Slovácký rok, to je Kyjov! To jsou naši šestnáctiletí synové, kteří čekají na svoje olympijské koně, to jsou vnukové kyjovských nadšenců, kteří přece i v budoucnu musí vědět, jak se kdysi na Kyjovsku lidé brali, křtili, zpívali i rvali se životem, který milovali...

A proč to vlastně všechno píšu? Protože pro tyto a další okamžiky se

zúčastňujeme našich olympijských her v Kyjově, protože na letošní jízdu jsme se těšili čtyři roky, protože letos to opět všechno prožijem, protože letošní

rok 1995 patří Slováckému roku Kyjově a tedy i jždě králů!

Josef Holcman

Jízda králů ze Skoronic. Foto Ivan Nováček, 1977

The third issue of Národopisná revue 1995, has been dedicated to the 100th anniversary of Národopisná výstava československá (Czechoslovak Ethnographic Exhibition) held in Prague in 1895. Stanislav Brouček in his study takes notice of the appeal by the director of the National Theatre in Prague, F. A. Šubrt, to staging the exhibition and to the reaction of the Czech society on the event. The situation in Moravia in connection with the preparations of the exhibition is dealt with by Miloš Melzer. Martina Pavlicová and Lucie Uhlíková write on the correspondence of those in charge of the preparations for the Moravian Folk Feasts at the Czechoslovak Ethnographic Exhibition (CEE), namely between Lucie Bakešová and Leoš Janáček. Eva Urbachová comes back to the preparations and scenario of the "Wallachian Wedding" at the CEE. One of the descendants of the regional activists contributing to the preparations of the CEE, Jaroslav Sojka recollects the ethnographic activities in those times in Troubsko near Brno.

In the photographic supplement Professor Richard Jeřábek brings documentary photographs from Moravian Wallachia at the time of the Prague exhibition.

The third issue of the periodical has been complemented with information on the jubilee celebrations of the 100. anniversary of the CEE, including festivals, seminars, book reviews and reviews of exhibitions, together with some minor contributions. Some of them focusing on various activities connected with the celebrations of the CEE.

Die im Jahre 1995 dritte Nummer der Zeitschrift "Národopisná revue" (Ethnographische Revue) ist dem 100. Jahrestag der "Völkerkundlichen tschechoslowischen Ausstellung" (VTA) in Prag 1885 gewidmet. Stanislav Brouček schenkt seine Beachtung dem Aufruf des Direktors des Nationaltheaters in Prag F. A. Šubrt zur Veranstaltung der Ausstellung sowie dem Echo, das sie in der tschechischen Gesellschaft fand. Mit der Lage in Mähren bei den Vorbereitungen der Ausstellung befaßt sich Miloš Melzer. Martina Pavlicová und Lucie Uhlíková schreiben über den Schriftwechsel von Lucie Bakešová und Leoš Janáček, die für die Völkerkundliche tschechoslowische Ausstellung Mährische Volksfeste vorbereiteten. Eva Urbachová kommt noch auf die Vorbereitung sowie den Ablauf der "Walachischen Hochzeit" auf der VTA zurück. Jaroslav Sojka, der Nachkomme eines der Regionalmitarbeiter, die sich einst an den VTA - Vorbereitungen beteiligten, erinnert sich an das völkerkundliche Geschehen in Troubsko bei Brünn.

Im Fototeil befaßt sich Prof. Richard Jeřábek mit Dokumentarfotos aus mährischer Walachei aus dem Zeitraum der Abhaltung der Prager Ausstellung.

Den Inhalt der dritten Zeitschriftennummer ergänzen Berichte über die Veranstaltung der Jubiläumsfeier von VTA, Festivals, Seminare, Rezensionen von Büchern bzw. Ausstellungen, sowie einige kürzere Beiträge. Ein Teil davon ist wiederum den verschiedenen, mit den diesjährigen VTA - Feierlichkeiten zusammenhängenden Aktivitäten gewidmet.

Ústav lidové kultury ve Strážnici vám nabízí:

<i>V. a V. Frolcoví a J. Pajer:</i> Primáš Slávek Volavý	20,-
<i>J. Pajer:</i> Svět lidové písně	20,-
<i>J. Jančář - M. Pavlicová:</i> Lidová hudba a tanec na jevišti (Slovácko a Hradištan)	12,-
Bibliografie prací Zd. Jelínkové	10,-
Bibliografie prací A. Václavíka	5,-
Bibliografie prací J. Gelnara	5,-
Bibliografie prací R. Jeřábka	8,-
Bibliografie prací O. Sirovátky	10,-
Bibliografie prací V. Frolce	20,-
<i>Zdenka Jelínková:</i> Lidové tance z Bystřicka a Pernštejska, díl I., II.	30,-
Videokazeta Strážnice '91 - jeden a půlhodinový sestřih pořadů 46. ročníku MFF	200,-
Videokazeta Lidové taňce z Čech, Moravy a Slezska: díl VIII. - Valašsko, díl I. - Západní Čechy, díl II. - Jižní Čechy (k videokazetě jsou přiložena taneční skripta s popisy tanců)	300,-
Katalog výstavy Nástroje lidové hudby v Čechách, na Moravě a ve Slezsku	20,-
<i>D. Holý - C. Nečas:</i> Žalující píseň	50,-
Národopisná revue (do roku 1995 - 4 čísla v ročníku po 15,- Kč)	60,-
Národopisná revue (ročník 1995 - 4 čísla v ročníku po 25,- Kč)	100,-
Guberniální sbírka - sbírka 700 lidových písní z Moravy a ze Slezska z roku 1819	200,-
<i>J. Jančář:</i> Strážnická ohlédnutí (historie 50 ročníků MFF Strážnice, barevné a černobílé foto, 212 stran)	200,-

